

Eenheid in verdeeldheid

Cultureel antropologisch onderzoek naar nationalisme op de Faeröer Eilanden

Felix van de Gein

Eenheid in verdeeldheid

Cultureel Antropologisch onderzoek naar nationalisme op de Faeröer Eilanden

Masterthesis ingediend ter afronding van de Master Culturele Antropologie: Multiculturalisme in
vergelijkend perspectief aan de Universiteit Utrecht

Felix van de Gein

0330957

F.P.J.vandegin@students.uu.nl

Augustus 2008

Begeleider: Lotje Brouwer

Mítt Alfagra land ¹

Tú alfagra land mítt, mín dýrasta ogn!
á vetri so randhvítt, á sumri við logn,
tú tekur meg at tær so tætt í tín favn.
Tit oyggjar so mætar, Guð signi tað navn,
sum menn tykkum góvu, tá teir tykkum sóu.
Ja, Guð signi Føroyar, mítt land!

Mijn mooie land

Mijn mooie land, mijn kostbare bezit
Je trekt me naar je toe, omhelst me
Kalm in de zomer, in de winter bedekt met sneeuw
Prachtig land, door God zo geliefd
De naam die men je gaf toen je ontdekt werd
God zegen je, Faeröer , mijn land

¹ Eerste couplet volkslied van de Faeröer Eilanden. Gecomponeerd door Símun av Skarði in 1906 (op muziek van Peter Alberg).

Inhoudsopgave

	Verklarende woordenlijst	9
1.	Vier maanden op de ‘schapeneilanden’	11
	Methoden	12
2.	Een Faeröerse natie staat in een gemondialiseerde wereld	16
	Het failliet van de natie-staat?	16
	Subsidies: economische noodzaak of rem op innovatie?	20
3.	Trots en verantwoordelijkheid: Faeröers nationalisme	25
	‘Wij zijn anders’	25
	Nationalisme op de Faeröer Eilanden	28
	Nationalisme in het post-moderne tijdperk	31
4.	Verdeeldheid en besluiteloosheid	34
	Even los van Denemarken	35
	Denemarken: verlosser of schuldige?	36
	Eeuwige besluiteloosheid?	38
	Voor of tegen: de verdeeldheid verklaard	40
5.	Conclusie: Etnische eenheid, politieke verdeeldheid	47
6.	Bibliografie	50

Verklarende woordenlijst

Flagdaggur	-	Nationale vlagdag
Fólkaflokkurin	-	Volkspartij (rechts, liberaal)
Føroyar	-	Faeröer Eilanden ²
Fróðskaparsetur Føroya	-	Universiteit van de Faeröer Eilanden
Home rule	-	Hoge mate van zelfbestuur
Javnaðarflokkurin	-	Sociaal-democratische partij
Løgting	-	Parlement
Loysing	-	Onafhankelijkheid
Merkið	-	Nationale vlag
Miðflokkurin	-	Centrumpartij (Christelijk)
Rigsfællesskabet	-	Federatie tussen Denemarken, Groenland en de Faeröer Eilanden
Sambandsflokkurin	-	Unionistische partij (liberaal, voor banden met Denemarken)
Sjálvstýrisflokkurin	-	Zelfbestuurpartij (meer autonomie)
Tinganes	-	Regeringsgebouw, kantoor van de minister-president
Tjóðveldi	-	Republiek, onafhankelijkheidspartij (links)
Unga Tjóðveldi	-	Jeugdafdeling van de onafhankelijkheidspartij

² Er zijn in de literatuur en op internet verschillende Nederlandse vertalingen in omloop (*Faröer, Faeröer, Færöer, Færøer, Farøer*). Ik heb gekozen voor het meest gebruikte, meer op het Engels (*Faroe Islands*) dan op het Deens (*Færøerne*) lijkende, woord.

1. Vier maanden op de ‘schapeneilanden’³

‘Een paar jaar terug deed ik een algemeen praatje voor een aantal internationale gasten over de Faeröer Eilanden. Op het eind kwam de Israëlische ambassadeur naar me toe en vroeg me waarom de Faeröer Eilanden, ondanks dat ze zo verschillend zijn en zo ver verwijderd liggen van Denemarken, nog niet onafhankelijk zijn? Dat was een goede vraag die je als buitenstaander kunt hebben. Pas wanneer je hier lang genoeg bent en praat met de mensen zoals jij nu doet, zul je de huidige situatie kunnen begrijpen en uitleggen’⁴.

Zoals onder andere blijkt uit bovenstaande woorden van Kristian⁵, een lid van de wandelclub uit de hoofdstad Tórshavn waarmee ik elke zondagmiddag op pad ging, zijn de Faeröer Eilanden, gelegen midden op de Noord-Atlantische oceaan, tussen Schotland en IJsland, relatief onbekend bij het grote publiek. Vanwege de unieke constitutionele status, op dit moment zijn de Faeröer Eilanden ‘een zelf-regerende nationale gemeenschap binnen het Deense koninkrijk’, is het op dit moment erg interessant om als antropoloog, gespecialiseerd in multiculturalisme en nationalisme, onderzoek te doen op de Faeröer Eilanden. Sinds enkele decennia is er namelijk een discussie gaande binnen de Faeröerse samenleving over het wel of niet willen blijven behoren tot de *Rigsfællesskabet*; de federatie tussen Denemarken, Faeröer Eilanden en Groenland. Het is zeer interessant om deze onafhankelijkheidsdiscussie en de daarbij horende publieke of politieke uitingen te analyseren en te plaatsen binnen de verschillende bredere wetenschappelijke debatten. Zo zijn bijvoorbeeld de discussies omtrent het natie-staat begrip (Fulcher, 2002; Castells, 1997) en de rol van nationalisme in een post-moderne tijdperk (Hedetoft & Hjort, 2002) goed te koppelen aan de problematiek zoals die zich voordoet op mijn onderzoekslocatie. Daarnaast zal ik in deze scriptie de verschillende relevante theorieën omtrent nationalisme en de natie-staat bespreken om vervolgens de empirische gegevens zoals ik die verzameld heb tijdens mijn vier maanden durende verblijf op de Faeröer Eilanden te kunnen plaatsen binnen deze bredere debatten. Uiteindelijk kan ik middels de analyse en presentatie van de door mij verkregen gegevens antwoord

De Faeröer Eilanden liggen midden op de Noord Atlantische Oceaan (Google Earth)

³ *Føroyar*, Faeröer Eilanden in het Faeröers, betekend letterlijk ‘schapeneilanden’.

⁴ Informeel gesprek, 20 april 2008, Gjógv

⁵ Namen van informanten waarmee ik een informeel gesprek had zijn fictief. Bij politici en andere (meer publiek bekende) informanten is volgens de binnen de Antropologie geldende *informed consent* de echte naam genoemd.

geven op de vooraf geformuleerde hoofdvraag: *Hoe worden nationalistische gevoelens op de Faeröer Eilanden geuit en welke rol speelt dit nationalisme voor de Faeröerse bevolking?*

Vanwege de hoge mate van verdeeldheid binnen de Faeröerse samenleving over het wel of niet willen afscheiden valt op deze vraag geen eenduidig antwoord te geven. Het beschrijven van de interne discussie en de daarbij gebruikte argumenten en houdingen is dan ook noodzakelijk om de situatie op de Faeröer Eilanden te kunnen begrijpen. Ook het ontstaan van de huidige constitutionele situatie en de meer recente gebeurtenissen met betrekking tot de onafhankelijkheidsdiscussie zal ik bespreken om meer inzicht te krijgen in de genoemde problematiek en om de hier eerder genoemde hoofdvraag te kunnen beantwoorden.

Methoden

De gegevens zoals ik die na mijn analyse hier presenteer zijn onder andere verkregen middels de voor culturele antropologie bekendste methode: participerende observatie. De uit deze methode verzamelde informatie is aangevuld met informatie verkregen uit andere kwalitatieve methoden zoals het houden van (diepte-) interviews en het verzamelen van (niet-wetenschappelijke) materiaal⁶. Het zijn dit soort methoden waarmee culturele antropologie zich onderscheidt ten opzichte van bijvoorbeeld sociologie of politicologie. Participerende observatie stelde mij in staat om in de natuurlijke omgeving (*being there*) gegevens te verzamelen en om te kijken en deel te nemen in gewone (alledaagse) en ongewone activiteiten van mijn onderzoekspopulatie (Dewalt &

Participerende observatie:
te gast bij een Faeröerse familie

Dewalt, 2002; 't Hart *et al*, 2001). Het bezoeken en actief participeren bij de jeugdafdeling van de onafhankelijkheidspartij (*Unga Tjóðveldi*) is hiervan een voorbeeld. De ongeveer 35 aanvullende interviews heb ik gehouden met politici (inclusief de huidige minister-president) van de verschillende politieke partijen, studenten aan de *Fróðskaparsetur Føroya*⁷, journalisten en wetenschappers om zo op bepaalde onderdelen van mijn onderzoek diepgaander te kunnen ingaan.

Naast deze meer formele onderzoeksmethoden heb ik ontzettend veel informatie verkregen op een informele manier. Zo ben ik bijvoorbeeld door elke zondag te gaan wandelen met de wandelclub,

⁶ Er wordt ook op internet op verschillende fora (<http://www.kjak.fo/forum>) gediscussieerd over een mogelijke onafhankelijkheid. Daarnaast staan op de website van *Tjóðveldi* (www.tjodveldi.fo) verschillende filmpjes over waarom men af moet scheiden van Denemarken. Ook is er een *MySpace*-pagina (www.myspace.com/fullveldiforoyar) genaamd 'Føroysk Fullveldi' (Faeröer Eilanden onafhankelijk) waar met name bekende Faeröerse artiesten als Teitur en Eivør Palsdóttir en leden van *Unga Tjóðveldi* mee 'beviend' zijn.

⁷ Universiteit van de Faeröer Eilanden

koffie te drinken in de cafés, uit te gaan en door veel rond te reizen met ontzettend veel mensen op een informele manier in contact gekomen. Juist op deze manier heb ik een goed inzicht verkregen van hoe het nationalisme leeft voor de bevolking op de Faeröer Eilanden. Zo viel het op dat er relatief weinig, niet door een politieke partij georganiseerde, publieke uitingen zijn; de discussies en uitingen zijn grotendeels geïnstitutionaliseerd in de politieke arena. Zo werden bijvoorbeeld de *Free Føroyar* concerten die voor het geplande referendum van 2002 gehouden werden, georganiseerd door leden van *Unga Tjóðveldi* en hielden een paar politici van *Tjóðveldi*⁸, de onafhankelijkheidspartij, een speech. Tegenwoordig zijn bijvoorbeeld de autostickers of posters met pro-onafhankelijkheidsleuzen van *Tjóðveldi* een van de weinige uitingen vóór onafhankelijkheid die op straat te zien zijn.

Het verblijven op de onderzoekslocatie geeft ontzettend veel kwalitatieve informatie en zo een goed beeld van de onderzoeksthematiek. Zo had ik, terwijl ik na een wandeling op het eiland Vágur wat te drinken kocht in de lokale supermarkt, een gesprek met een wat oudere man. Er werd mij de vraag gesteld: ‘Of ik hier op vakantie ben?’ En: ‘Wat een Nederlander in de winter op deze door wind en regen geteisterde eilanden wel niet te zoeken heeft?’ Ik leg, zoals ik meerdere keren tijdens mijn verblijf deed, mijn bedoelingen uit waarop de man reageerde:

‘Ok, je doet onderzoek naar hoe men hier denkt over onafhankelijkheid? Nou, dat is heel simpel kan ik je zeggen: het is precies fifty-fifty. Altijd al zo verdeeld geweest en dat zal voorlopig nog wel even zo blijven’⁹.

Kijkend naar het aandeel van de verschillende partijen bij de meest recente verkiezingen kun je inderdaad concluderen dat de verhoudingen tussen de als pro-onafhankelijkheid bekend staande partijen (*Tjóðveldi*, *Fólkaflokkurin* en *Sjálvstýrisflokkurin*) en de wat meer gematigde partijen (*Sambandsflokkurin* en *Javnaðarflokkurin*) inderdaad zo goed als *fifty-fifty*¹⁰ is. Waarschijnlijk is ook door het gehouden referendum in 1946 (47,2% tegen, 48,7% voor afscheiding van Denemarken) en de latere verkiezingsuitslagen dit beeld ontstaan. Dit op kwantitatieve data

Tinganes: De parlamentsgebouwen in het oude gedeelte van Tórshavn. Hier had ik onder andere een interview met de minister-president.

⁸ Vertaald: republiek. Deze linkse partij heeft onafhankelijkheid als prioriteit.

⁹ Informeel gesprek, 23 februari 2008, Sørvágur

¹⁰ In de praktijk ligt de houding van *Javnaðarflokkurin* en *Fólkaflokkurin* ten opzichte van onafhankelijkheid wat genuanceerder: men is niet heel uitgesproken en er is interne verdeeldheid wat betreft dit onderwerp.

gebaseerde beeld kan echter, zoals van een antropoloog verwacht mag worden, genuanceerd worden. De verhoudingen zijn in ieder geval niet zo zwart-wit als vaak voorgesteld. Onderzoek naar dit onderwerp zou met meer kwantitatieve methoden (enquêtes, vragenlijsten) zeker niet dezelfde uitkomsten hebben gehad. Juist door hier te wonen en te praten met de gewone bevolking heb ik een goed inzicht gekregen in hoe er onder de bevolking gedacht wordt over mijn onderzoeksthema. Zo kwam ik er al vrij snel achter dat ondanks het veel geschetste *fifty-fifty* beeld er voor een heel groot deel van mijn informanten een tussenpositie is: men wil bijvoorbeeld wel onafhankelijkheid maar dit mag niet ten koste van de huidige welvaart en sociale zekerheden. Daarnaast is er een groot verschil in de mate waarin men zich uitsprekt over een mogelijke onafhankelijkheid. Naast de genoemde tussenpositie is lang niet iedereen die voor onafhankelijk politiek of publiek actief, terwijl anderen bijvoorbeeld rondom verkiezingen de straat op gaan of een groen-gele sticker van *Tjóðveldi* achter op de auto hebben.

Mijn huis in de hoofdstad Tórshavn

Omdat de onafhankelijkheidsdiscussie al sinds vele decennia gaande is heeft bijna iedereen wel een (gematigd tot zeer uitgesproken) standpunt in deze discussie. Door de vaak erg overtuigend overkomende argumenten en het daarbij horende enthousiasme was het belangrijk om te blijven reflecteren aan de bredere discussie. Zoals verwacht mag worden van een onderzoeker is het dan ook erg belangrijk om neutraal te blijven al stelde ik mijzelf soms de vraag wat ik zou vinden wanneer ik hier opgegroeid zou zijn? Vanwege mijn neutrale houding en academische achtergrond ben ik in staat gebleken om objectief te blijven en mijn onderzoeksvragen zo neutraal en objectief mogelijk te beantwoorden.

Ten slotte wil ik in deze introductie aandacht besteden aan het (ondanks de hoge mate van participatie) buitenstaander perspectief. Vanwege de in deze scriptie uitvoerig te bespreken historische en huidige sociaal-economische banden is wetenschappelijk onderzoek op de Faeröer Eilanden in hoge mate uitgevoerd door ofwel Denen, ofwel Faeröezen. Ondanks de objectieve en politiek neutrale academische houding die deze onderzoekers ongetwijfeld zullen hebben denk ik dat ik als onderzoeker uit Nederland voordeel had. Bijvoorbeeld vanwege het lage inwoneraantal en de hechte rurale gemeenschappen zul je als Faeröees niet altijd dezelfde informatie krijgen dan wanneer je ‘van buitenaf’ komt. In een van de paragrafen zal ik dan ook ingaan op de mogelijke verbanden tussen politiek en een bepaalde familie, dorp of eiland. Ook vanwege de aard van mijn onderzoeksthema en de daarbij horende houdingen ten opzichte van Denemarken lijkt het mij een

voordeel dat ik als niet-Deen dit onderzoek heb kunnen doen. Dit heeft wellicht kunnen resulteren in kwalitatief hoogwaardigere informatie.

De door mij verzamelde en geanalyseerde data zullen in komende hoofdstukken gepresenteerd worden. Gekoppeld aan de theorieën over nationalisme en mondialisering en het huidige wetenschappelijke debat over de rol van de natie-staat zal ik mijn onderzoeksresultaten toelichten en verklaren. In de eerste twee hoofdstukken zal het Faeröers nationalisme en de daarbij horende uitingen en argumenten worden besproken. De genoemde argumenten en uitingen worden hier geplaatst binnen verschillende wetenschappelijke debatten en bekeken vanuit verschillende theoretische perspectieven. In het eerste hoofdstuk zal de nadruk vooral liggen op politiek-economische argumenten voor afscheiding van Denemarken, in hoofdstuk twee zal ik ingaan op de sociaal-culturele argumenten. Tenslotte zal, na in deze twee hoofdstukken voornamelijk het pro-onafhankelijkheidskamp te hebben belicht, in hoofdstuk vier aandacht worden besteedt aan de bredere onafhankelijkheidsdiscussie op de Faeröer Eilanden. De verdeeldheid zal hier in historisch perspectief worden geplaatst en de verschillende houdingen ten opzichte van een mogelijke onafhankelijkheid zullen worden verklaard. Deze thesis zal worden afgesloten met een conclusie waarin onder andere de titel ('Eenheid in verdeeldheid') zal worden toegelicht en de hoofdvraag zal worden beantwoord. In de conclusie zullen uiteraard de belangrijkste resultaten en conclusies gepresenteerd worden.

2. Een Faeröerse natie-staat in een gemondialiseerde wereld

'Het doel is om volop te kunnen deelnemen in een gemondialiseerde wereld. Zolang we geen aparte staat zijn doen we dit nog niet. Door een staat te zijn kunnen we bijvoorbeeld lid worden van internationale organisaties en meedoen op het internationale podium. Dit podium en de daarbij horende mogelijkheden is essentieel voor de Faeröer Eilanden om zich verder te kunnen ontwikkelen' (Jóannes Eidesgaard, minister-president van de Faeröer Eilanden¹¹).

De rol van de natie-staat ligt sinds enkele jaren, als onderdeel van het binnen de sociale wetenschappen sterk opgekomen mondialiseringsdiscours, sterk onder vuur. Volgens veel auteurs is de betekenis van de natie-staat als gevolg van mondialisering namelijk sterk afgenomen. We leven volgens sommige auteurs zelfs in een mondiale samenleving (Fulcher, 2000: 522). Ondanks de felle kritiek (Castells, 1997; Raven, 2008; Juergensmeyer in: Hedetoft & Hjort, 2002: 4-8) op het natie-staat begrip zijn er ook auteurs die het zogenaamde 'failliet' van de natie-staat in twijfel trekken (Wolf, 2001). Ook op de Faeröer Eilanden zijn er verschillende sociaal-culturele en politiek-economische argumenten die het verkrijgen van een eigen staat ondersteunen. Aan de andere kant is er ook de nodige scepsis over de noodzaak en haalbaarheid van een onafhankelijke Faeröerse staat. In dit hoofdstuk zal ik de theoretische discussie omtrent het natie-staat begrip bespreken en zal ik de verschillende argumenten uit het veld plaatsen binnen de bredere wetenschappelijke discussie.

Het failliet van de natie-staat?

'Globalization is often perceived as destroying governments' capacities to do what they want or need, particularly in the key areas of taxation, public spending for income redistribution, and macro-economic policy. But how true is this perception?' (Wolf, 2001: 185).

De natie-staat is ontstaan vanuit het principe dat burgers, als onderdeel van een natie, samenleven binnen een bepaald afgebakend territorium. De leiding van deze staat heeft bijvoorbeeld het recht om belasting te heffen en kan als vertegenwoordiger van de natie internationale relaties met andere natie-staten aangaan. Als gevolg van deze denkwijze is de natie-staat sinds de tweede helft van de twintigste eeuw uitgegroeid tot de standaard eenheid in internationale politieke relaties. Sinds 1945 steeg het aantal staten van 54 naar 185 in 1999 (Fulcher, 2002: 523). Volgens Spybey (in Fulcher, 2002: 523) is de wereld in deze periode territoriaal en politiek opgedeeld in natie-staten en is juist

¹¹ Interview, 5 mei 2008, Tórshavn

door de internationalisering de rol van de natie-staat sterk in betekenis toegenomen (Anderson, 2006: 113).

Ondanks deze sterke groei in het aantal staten en de groeiende rol van de staat in de decennia na de Tweede Wereldoorlog zijn we volgens veel auteurs de laatste decennia getuige van de dalende rol van natie-staten, ofwel: ‘het failliet’ of ‘de (langzame) dood’ van de natie-staat (Castells, 1997; Beck, 1997; Lash and Urry, 1994). De steeds sterker wordende mondialisering heeft volgens Juergensmeyer (in Hedetoft & Hjort, 2002: 4-5) een grote impact op bestaande politieke en sociale eenheden en verbanden. De natie-staat is zo’n eenheid die de invloed van de mondialisering ondervindt. De natie-staat verliest door de sterk opgekomen transnationale verbanden als onderdeel van mondialisering controle over de eigen samenleving en heeft ook mondiaal een steeds kleinere rol van betekenis.

Hjartamál 1/5 Altjóða samstarv

Uitgangspunt 1/5 van *Tjóðveldi*: Internationale samenwerking

Volgens Juergensmeyer staan de traditionele pijlers van de natie-staat als nationale soevereiniteit en economische autonomie, zowel intern en extern onder druk. Castells (1997: 261) en Raven (2007) noemen een aantal aspecten waarbij de natie-staat aan macht verliest:

- De groei van het internationale recht en bijbehorende organisaties betekenen vaak een verlies van nationale soevereiniteit.
- Mondiale economische integratie ondermijnt nationale controle over de economie door de staat.
- Er ontstaan steeds meer transnationale sociale organisaties en verbanden.
- Door de internationalisering in het gebruik en de ontwikkeling van communicatiemiddelen is het voor de nationale politie lastiger/onmogelijk om zich te beperken tot de eigen staatsgrenzen.
- De nationale eenheid is verdwenen door de groei van etnische en religieuze diversiteit (migratie).

Volgens deze zienswijze is de natie-staat, als gevolg van de mondialisering, niet meer wat het ooit geweest is. Volgens sommige auteurs leven we zelfs in een mondiale samenleving (Albrow, 1996: 183). Het is voor landen nauwelijks nog mogelijk om een eigen economische politiek te voeren en ook de macht van internationale machthebbers ondermijnt de nationale wetgeving. Gesteld wordt dat een natie-staat in het huidige post-moderne tijdperk te klein is voor de grote problemen en te groot voor de kleine problemen (Raven, 2007). Volgens Castells (1997: 276) drijven de *historically emptied nation-states* op de wilde zee van sterke mondiale verbanden. Deze beschrijving van de rol van natie-staten in een gemonialiseerde wereld sluit goed aan op de woorden van Liv¹², een

¹² Interview, 13 maart 2008, Tórshavn

studente geschiedenis uit Tórshavn, over het nut van een Faeröerse staat: *‘Vergeet niet, we zijn erg klein. En we zijn helemaal alleen, midden op de Noord Atlantische oceaan’*.

Dat de vaak door wind en regen geteisterde archipel geografisch gezien relatief ver verwijderd liggen van Denemarken of buurlanden als Noorwegen, IJsland of Schotland is inderdaad een feit.

De relatief afgelegen ligging zorgt naast onder andere relatief hoge belastingen ook voor hogere prijzen voor (in te voeren) producten en diensten. Daarnaast is het land met ongeveer 48.000 inwoners een van de kleinste van Europa. Dit gegeven is voor

Liv, en voor veel andere inwoners van de Faeröer Eilanden, een reden om sceptisch te zijn over een eigen Faeröerse staat.

Volgens hen zijn de Faeröer Eilanden alleen, zonder te behoren bij Denemarken, te klein en te afgelegen om zich als

staat te kunnen redden. Zonder Denemarken zal men zelf zorg moeten dragen voor een veel zaken. Zo is het

zorgdragen voor een eigen wetgeving een veelgenoemd

voorbeeld van een taak die wanneer men er ‘alleen’ voorstaat

veel kennis en geld kost waar men dit nu vaak rechtstreeks van

Denemarken overneemt. Deze gedachte leeft ook bij Magni Laksáfoss¹³, voormalig minister van financiën voor de *Sambandsflokkurin* (unionisten) op de Faeröer Eilanden, met wie ik in de tweede week van mijn verblijf op de Faeröer Eilanden een diepte-interview had:

‘Ik kijk eerst naar wat het beste is voor de toekomstige mogelijkheden van mijn dochter: bij de huidige economische groei is het voor vrouwen makkelijker om een baan te vinden. Ik vind het behouden van de huidige en welvaart belangrijker dan het persé hebben van een eigen staat’.

Zowel in de theoretisch discussie als in de praktijk is er dus de nodige scepsis over het nut van een natie-staat in het algemeen en in het stichten van een Faeröerse staat in het bijzonder. Toch zijn er verschillende auteurs die de macht en rol van de natie-staat in deze gemonialiseerde wereld nog steeds groot achten. Zo heeft Wolf (2001: 178) zijn twijfels over de mate van invloed van mondialisering op de natie-staat. Volgens hem is de toegenomen impotentie van nationale staten als gevolg van de mondialisering een van de grootste hedendaagse clichés. Volgens Wolf betekent de toegenomen mondialisering zeker niet de ondergang van de moderne natie-staat. Men name met behulp van kwantitatieve data laat hij zien dat de staat nog steeds in staat is om bijvoorbeeld belasting te heffen of op een positieve of negatieve manier invloed te hebben op de economische

‘Faroe Islands (Denmark)’:

Voor veel inwoners van de Faeröer Eilanden is het een doorn in het oog dat de Faeröer Eilanden nog altijd worden aangegeven als onderdeel van Denemarken

¹³ Interview, 18 februari 2008, Tórshavn

mogelijkheden van de staat en haar inwoners. Daarnaast is een staat in staat om met andere staten of bedrijven verdragen af te sluiten om zo economisch te profiteren. Zelfs het voorheen gesloten China profiteert op deze manier volop van deze mogelijkheden. Wolf stelt dat staten juist nodig zijn om te zorgen dat de burgers volop gebruik kunnen maken van de mogelijkheden die een internationaal geïntegreerde economie kan bieden. Hierbij valt te denken aan het voorzien in onderwijs en andere publieke goederen. Dit argument sluit naadloos aan op de argumenten die door de onafhankelijkheidspartij op de Faeröer Eilanden aangedragen worden in de discussie over of het nut van een eigen staat. Hierover sprak ik onder andere met Hermann Oskarson¹⁴, aanhanger van *Tjóðveldi* en directeur van *Hagstovan*¹⁵. Op zijn kantoor in Argir, een dorpje dat inmiddels aan Tórshavn is vastgegroeid, sprak Oskarson over een door een staat te voeren economisch beleid en de consequenties hiervan op de mogelijkheden die de bevolking zowel nationaal als internationaal heeft. Als voorbeeld noemde Oskarson onder andere het huidige immigratiebeleid dat nu overgenomen wordt van Denemarken. Uitkijkend over een in mist gehuld Tórshavn vertelde Hermann Oskarson mij over de gemiste economische kansen als gevolg van het niet hebben van een eigen staat:

‘Zoals je ziet wordt in Tórshavn ontzettend veel gebouwd. Helaas is er op de Faeröer Eilanden een te kort aan arbeidskrachten met als resultaat veel vertragingen en erg hoge salarissen voor bijvoorbeeld installateurs. Omdat Denemarken onder de huidige regering een relatief streng toelatingsbeleid heeft is het hier bijna onmogelijk om buitenlandse arbeidskrachten uit bijvoorbeeld Polen aan te trekken. Wanneer we onafhankelijk zouden zijn en op dit gebied ons eigen beleid konden bepalen dan zouden deze problemen zich in mindere mate voordoen’ en ‘Zelfs als wij ons Denen hadden gevoeld dan is het misschien beter om een eigen staat te hebben: door onze unieke geografische ligging is het noodzakelijk om eigen beleid te bepalen dat beter past bij onze specifieke situatie’.

Deze woorden geven aan dat een regering in staat kan zijn een positieve of negatieve invloed te hebben op de economische mogelijkheden van de bevolking en bedrijven. Daarnaast is het huidige internationale systeem volgens Wimmer (2002: 53) een promotor van de natie-staat: wanneer je als natie een eigen staat hebt dan kun je (internationaal) meepraten. In organisaties als de Verenigde Naties en de NATO worden alleen soortgelijke natie-staten als gesprekspartners geaccepteerd. Behoren tot deze *family of nations* zou op de lange termijn ook zorgen voor stabiliteit en veiligheid (Wimmer, 2002: 78). Een natie praat dus pas echt mee zodra het een staat is. Deze gedachte leeft

¹⁴ Interview, 2 april 2008, Argir

¹⁵ Het Faeröerse bureau voor de statistiek

ook bij het onafhankelijkheidsgezinde deel van de bevolking. Zo vertelde Rógvi Nybo¹⁶, leider van *Unga Tjóðveldi*, mij in een van de meer trendy cafés in het centrum van Tórshavn dat een onafhankelijk Faeröer Eilanden en zo het hebben van een eigen staat een soort ‘toegangkaart’ is voor het volledig mee kunnen doen in een gemondialiseerde wereld. Daarbij valt bijvoorbeeld te denken door als staat lid te kunnen worden van de VN of de EFTA¹⁷, daarnaast is men nu niet in staat verschillende ‘deals’ te kunnen sluiten tussen andere staten of bedrijven. Dat de Faeröer Eilanden geen eigen staat zijn resulteert volgens hem in dat veel internationale handel of politieke verdragen via Denemarken gaan:

‘Op dit moment behartigt Denemarken onze buitenlandse zaken. Ondanks de positieve invloed van bepaalde overeenkomsten voor ons zal Denemarken eerst aan zichzelf denken in plaats van ons op de eerste plaats te zetten’ (ibid., voetnoot 16).

Onderdeel zijn van Denemarken wordt dan ook gezien als een ‘rem’ of ‘blokkade’ op de internationale uitwisseling en economische ontwikkeling. Volgens Sjúrdur Skaale¹⁸, politicus voor *Tjóðveldi* en acteur¹⁹, met wie ik een interview had in het nieuwe koffiecafé in SMS, het overdekte winkelcentrum in Tórshavn, speelt de grootte en ligging van de Faeröer Eilanden tegenwoordig een kleine rol in of het wel of niet een zelfstandige staat kan zijn. Zo zijn landen als Liechtenstein of IJsland volgens hem ook prima in staat om als aparte staat te functioneren, met alle hier genoemde economische voordelen die daarbij kunnen horen.

Subsidies: economische noodzaak of rem op innovatie?

De staatskundige banden met Denemarken zorgen, naast dat Denemarken zorg draagt voor bijvoorbeeld defensie of buitenlands beleid, voor de een vaststaande jaarlijkse subsidie. Deze subsidie, de afgelopen paar jaar zo’n 600 miljoen kronen²⁰ per jaar, is ongeveer 15 procent van de totale uitgaven van de Faeröerse regering. Hoe binnen de samenleving tegen deze subsidie aangekeken wordt kan nogal verschillen. Zo ervaren politici van *Tjóðveldi* en haar aanhang de subsidie vaak als iets negatiefs: het wordt bijvoorbeeld gezien als ‘ontwikkelingshulp’ aan een

¹⁶ Interview, 20 april 2008, Tórshavn

¹⁷ Europese vrijhandelsassociatie bestaande uit Noorwegen, IJsland, Liechtenstein en Zwitserland

¹⁸ Interview, 7 april 2008, Tórshavn

¹⁹ Elke vrijdagavond heeft Skaale op de nationale zender een programma waarin door middel van korte sketches de draak steekt met gebeurtenissen in de Faeröerse samenleving. In sommige filmpjes belicht hij op komische wijze de Faeröerse samenleving als onderdeel van Denemarken: <http://www.youtube.com/watch?v=fc3pMfC0xtY>

²⁰ Ongeveer 80 miljoen euro

ontwikkeld land. Het zorgt voor een ongezonde economische situatie doordat er geld binnenkomt waar men niet voor heeft hoeven werken en dit zorgt volgens hen weer tot minder drang tot innovatie, weinig wil tot politiek-economische veranderingen (*'home rule-mentaliteit'*) en weinig verantwoordelijkheidsgevoel bij de regering over waar men geld aan uitgeeft.

Tijdens eens bijeenkomst van *Unga Tjóðveldi* op het op dat moment met sneeuw bedekte eiland Kunoy hoorde ik over een soort toneelstukje

dat zij samen met *Tjóðveldi* tijdens *Flagdaggur*, de nationale feestdag waarop de officiële erkenning van nationale vlag, de *Merkið*, in 1948 word herdacht, hadden opgevoerd. Er was een maquette van een weiland gemaakt met schaapjes. Er waren een paar schaapjes die omringt waren met een hek, deze kregen een typisch Deense lekkernij. De andere schaapjes, die andere landen moeten voorstellen, waren vrij en kregen deze Deense lekkernij niet. Deze

Het dorpje Kunoy waar ik overdag een bijeenkomst van Unga Tjóðveldi bijwoonde. De groep had het dorpshuis gereserveerd en onder het genot van pannenkoekjes en later ook biertjes werd besproken wat men allemaal ging doen komend jaar. 's Avonds ben ik met vijf leden nog uitgegaan in Klaksvík en de volgende dag reed ik de anderhalf uur durende rit weer terug naar Tórshavn.

metafoor verbeeld dat de Faeröer Eilanden, via onder andere subsidies, verzorgd worden door Denemarken, waar andere landen zelf hun inkomen verzorgen. De metafoor geeft in ieder geval treffend de opinie van onafhankelijkheidsgezinde bevolking weer.

Ook wordt, waar het gaat om de financiële steun die de Faeröer Eilanden ontvangen van Denemarken, door de separatistisch ingestelde bevolking en politici vaak de metafoor van een kussen om op te slapen genoemd. Volgens schrijver en dichter Carl Johan Jensen²¹ is de Faeröerse bevolking door de subsidie en de politieke steun²² van Denemarken verleerd hoe men zelf genoeg kan verdienen: *'De jaarlijkse subsidie krijgt men toch wel, zonder er iets voor te doen'*. Volgens veel separatistisch ingestelde politici is de subsidie van Denemarken dan ook niet noodzakelijk: Men kan volgens velen op in de toekomst (volgens anderen in ieder geval zo snel mogelijk) best zonder deze subsidies. Wanneer het kussen (de subsidie van Denemarken) zou wegvallen, dan zijn, volgens een man in de bus op weg naar de haven waar de boot naar Sandoy vertrekt, de Faeröer Eilanden prima in staat om voor zichzelf te zorgen:

²¹ Interview, 28 februari 2008, Tórshavn

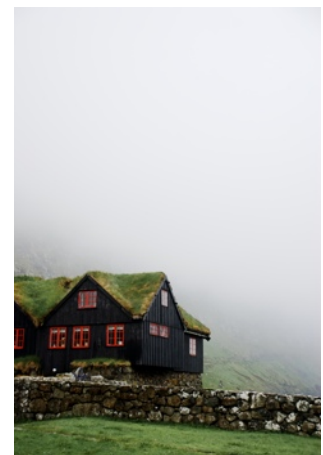
²² Bijvoorbeeld medische zorg in Denemarken, defensie en politie wordt door Denemarken betaald en geregeld.

‘Kijk, wanneer ik jou elke week wat geld geef dan is de kans groot dat je minder hard gaat werken. En zo is het precies bij ons: wanneer we niets meer ontvangen van Denemarken dan zijn we denk ik prima instaat om zelf die ongeveer zeven procent op te brengen’²³.

Sterker nog, volgens bepaalde separatistisch ingestelde personen is de subsidie niet alleen onnodig, het is volgens hen een rem op de economische vrijheid en daarmee samenhangende groei van de Faeröer Eilanden. Men is teveel alleen op Denemarken georiënteerd, het verbreden van de horizon door ook financiële en sociale banden met andere landen aan te gaan is een veelgenoemde wens. In plaats van het wegvallen van de subsidie te zien als negatief voor de welvaart en economische situatie is het wegvallen van de subsidie volgens Sjúrdur Skaale (*ibid.*, voetnoot 18) een positieve ontwikkeling. Volgens hem zorgt het voor een gezonde druk om zelf verantwoordelijk te zijn voor het inkomen, in plaats van standaard, zonder er iets voor te doen, dit van Denemarken te ontvangen. Men is dan op een gezonde manier onderdeel van het kapitalistische systeem en men zal druk voelen om meer te ondernemen. Volgens Skaale zullen de economische voordelen hiervan groter zijn dan onder de huidige situatie.

Aan de andere kant wordt de subsidie door anderen weer gezien als economische noodzaak: waar de economie vooral afhankelijk is van de onstabiele visserij is de subsidie een van de weinige stabiele inkomsten van dit kleine land. Met deze subsidie kan onder andere de zorg (ziekenhuizen op de Faeröer Eilanden zelf of uitbesteding aan Deense of IJslandse ziekenhuizen) en de infrastructuur (boten en tunnels) op hoog niveau gehouden worden.

Dat economie en politiek binnen de onafhankelijkheidsdiscussie een belangrijke rol vervullen blijkt uit de vele informele gesprekken die ik tijdens mijn verblijf op de Faeröer Eilanden heb gehad. Ook Sjúrdur Skaale bevestigt de rol die de economie speelt in de onafhankelijkheidsdiscussie. In een filmpje op *YouTube*²⁴ geeft hij, gehuld in typisch Faeröerse klederdracht, een reactie op het verwijt dat *Tjóðveldi* alleen maar inspeelt op gevoelens en nationalisme bedrijft: *‘We roepen niet constant: Afscheiden! Afscheiden! Het zijn juist onze inhoudelijke economische argumenten die op dit moment veel mensen aanspreken’*.

Kirkjubøur, het historische centrum van de Faeröer Eilanden, benadrukt de historische verschillen met de Denen

²³ Informeel gesprek, 25 mei 2008, Gamlarætt

²⁴ ‘Hví ikki rópa loysing’ (we roepen niet alleen ‘onafhankelijk’): <http://nl.youtube.com/watch?v=EjkmxveKqo>

Zoals blijkt uit het in dit hoofdstuk besproken mondialiseringsdiscours en de onafhankelijkheidsdiscussie op de Faeröer Eilanden is er dus de nodige discussie over de rol van de natie-staat in een gemondialiseerde wereld. Veel wetenschappers spreken bijvoorbeeld over het ‘failliet’ van de natie-staat en stellen dat deze politieke-geografische eenheid zijn beste tijd wel gehad heeft. Staten zijn volgens onder andere Castells (1997) en Juergensmeyer (in Hedetoft & Hjort, 2002: 4-5) steeds minder in staat een eigen economische politiek invloed te voeren en het zijn steeds meer de internationale organisaties die de macht hebben. Ondanks deze kritiek op de natie-staat in het wetenschappelijke mondialiseringsdiscours meent de onafhankelijkheidsgezinde bevolking op de Faeröer Eilanden dat juist het hebben van een staat hen mogelijkheden biedt die zij nu, als ‘zelf-regerende nationale gemeenschap’ binnen het Deense koninkrijk, niet hebben. Lid worden van internationale organisaties als de EFTA of de UN zijn daar voorbeelden van. Daarnaast wordt de huidige afhankelijkheid van Denemarken en de daarbij horende subsidies en politieke steun gezien als een rem op de innovatie en groei op de Faeröer Eilanden. Omdat de wetenschappelijke discussie over de rol van de natie-staat sceptisch is ten opzichte van de huidige rol van de natie-staat is het lastig te verklaren waarom men op de Faeröer Eilanden toch zoveel waarde hecht aan een onafhankelijkheid en het stichten van een eigen staat.

Kijkend naar de argumenten die genoemd worden in de onafhankelijkheidsdiscussie op de Faeröer Eilanden kan ik stellen dat de rol die een natie-staat kan spelen af kan hangen van de empirische situatie. Zo is het voor landen als Nederland, Frankrijk of de Verenigde Staten inderdaad

De vlaggentocht door het centrum van Tórshavn is een vast onderdeel van Flagdagur.

zo dat zij invloed ondervinden van grotere politieke structuren of economische machten en dat daardoor de macht en invloed die zij voorheen hadden beperkter is geworden. Ook op de Faeröer Eilanden wordt door bijvoorbeeld politici van de *Tjóðveldi* niet ontkent dat men op dit moment²⁵ en in de toekomst²⁶ afhankelijk is van grotere macro-economische processen en de invloed van grote bedrijven en internationale organisaties. Toch biedt een staat, volgens de

onafhankelijkheidsgezinde bevolking, bepaalde politieke en economische voordelen. De hiervoor gebruikte argumenten erkennen juist de mogelijkheden die de mondialisering te bieden heeft. Dat de rol van de natie-staat kleiner wordt is door de genoemde auteurs voldoende empirisch

²⁵ De winst uit de visserij is bijvoorbeeld afhankelijk van de olieprijsen of de internationaal afgesproken visgebieden.

²⁶ Men sluit een lidmaatschap van de Europese Unie bijvoorbeeld niet bij voorbaat uit. Daarnaast is men op de Faeröer Eilanden vanwege het klimaat en beperkte grote voor handel van bijvoorbeeld voedsel of diensten altijd afhankelijk van buitenlandse bedrijven.

onderbouwd en zal ook op de Faeröer Eilanden erkend worden. Toch is men van mening dat deze rol niet dermate klein is dat het hebben van een staat zinloos is. Kijkend naar de argumenten van Wolf (2001) en naar de nuances die er aan te brengen zijn op de uitspraken van auteurs als Castells (1997) en Juergensmeyer (in Hedetoft & Hjort, 2002: 4-5) valt het vertrouwen in een Faeröerse natie-staat te begrijpen. De mate waarin een staat nog een rol van betekenis kan hebben hangt dus af van de empirische situatie. Voor de Faeröer Eilanden zou het hebben van een natie-staat politiek en economisch voordeel kunnen opleveren, terwijl voor andere Europese landen de afdracht van politieke macht op de lange termijn voordelig kan zijn.

In dit hoofdstuk lag de nadruk vooral op de politiek-economische mogelijkheden en kansen van een (Faeröerse) natie-staat in een gemonialiseerde wereld. In het volgende hoofdstuk zal

wederom een bredere wetenschappelijke discussie gekoppeld worden aan de empirische situatie zoals die voor mijn onderzoekslocatie geldt. Ditmaal zal ik de sociaal-culturele argumenten van de onafhankelijkheidsgezinde bevolking bespreken en zal ik deze argumenten plaatsen binnen grotere wetenschappelijke vraagstukken over nationale identiteit en nationalisme.

Kerk op het eiland Suðuroy

3. Trots en verantwoordelijkheid: Faeröers nationalisme

De inwoners van de Faeröer Eilanden beschouwen zichzelf, ondanks het bezit van een Deens paspoort en alle rechten die daar bijhoren, als Faeröers en niet als Deens. Men beschouwd zich vanwege onder meer de taal, de geografische ligging en de geschiedenis als een aparte etnische groep. Toch behoren de Faeröer Eilanden, ondanks een aantal pogingen in het verleden om af te scheiden (zie hoofdstuk vier), tot onvrede van velen, staatskundig gezien nog steeds tot het Deense koninkrijk. Volgens de een is hier niets mis mee en kan men als ‘zelf-regerende nationale gemeenschap’ (Skaale, 2004: VII-X) prima leven binnen deze zogenaamde *Rigsfællesskabet*; de federatie tussen Denemarken, Faeröer Eilanden en Groenland. De twee laatst genoemde landen genieten in deze federatie een hoge mate van autonomie. Toch zijn veel inwoners op de Faeröer Eilanden voorstander om onafhankelijk van Denemarken te worden en zo de Faeröerse natie te laten congrueren met een eigen staat (Eriksen, 2002: 108). In dit hoofdstuk zal ik het ontstaan en de huidige uitingen van dit nationalisme beschrijven en verklaren, ook zal ik dit nationalisme plaatsen binnen het huidige mondialiseringsdiscours.

‘Wij zijn anders’

Volgens de inwoners van de Faeröer Eilanden is het duidelijk dat zij ‘anders’ zijn dan de Denen. Dat de inwoners van de Faeröer Eilanden tot een andere etnische groep behoren wordt ook bevestigd door de huidige politieke status waarbij de inwoners van de Faeröer Eilanden een ‘zelf-regerende nationale gemeenschap’ zijn binnen het Deense koninkrijk (Nauerby, 1996: 2; Skaale, 2004: VII-X). De Faeröer Eilanden liggen op ongeveer op 2500 kilometer afstand van Denemarken en de inwoners van deze archipel hebben vanwege de ligging midden op de Noord-Atlantische oceaan en de daarbij horende geschiedenis een andere etnische afkomst en manier van samenleven dan in Denemarken. De afgelegen ligging heeft ervoor gezorgd dat de inwoners van de Faeröer Eilanden zich altijd hebben gezien als anders dan bijvoorbeeld de Noorse burenen of de Denen. Deze ‘ander’ is volgens Eriksen (2002: 110) essentieel om je eigen nationale identiteit te bepalen en te bepalen wie er wel of niet bijhoren. Ook Wimmer (2002: 33) behandelt deze scheiding tussen de eigen groep en buitenstaanders. Volgens Wimmer zorgt het door hem geïntroduceerde cultureel compromis, als

alternatief op het achterhaalde cultuurbegrip²⁷, voor een definiëring van de grenzen voor wie er wel of niet onderdeel uitmaakt van een etnische groep. Dit wordt door Wimmer sociale sluiting genoemd en de genoemde grenzen worden door de gewone, dagelijkse, manier van leven bepaald. Zo is op de Faeröer Eilanden de eigen taal een van de belangrijkste manieren om de eigen groep te definiëren.

De Faeröerse taal is sinds 1948, na lange tijd door de Denen verboden te zijn geweest, de officiële taal op de Faeröer Eilanden (Nauerby, 1996) en heeft de meest linguïstische verbanden met het IJslands. Het Faeröers verschilt zowel in gesproken woord als in schrift sterk van het Deens. Daarnaast wordt het Faeröers door iedereen in het dagelijks leven als eerste taal gebruikt. Het Deens wordt wel geleerd op school en iedereen spreekt het als tweede taal. Toch praat en leest men liever zoveel mogelijk in het Faeröers. Zo zijn de twee nationale kranten in het Faeröers en worden zelfs internationale bestsellers regelmatig in het Faeröers vertaald. Tijdens mijn verblijf werd in de krant stilgestaan bij de introductie van het boek 'Nachtrein naar Lissabon', hiervan was een Faeröerse versie verschenen. Ondanks dat maar 70.000 mensen Faeröers spreken worden relatief veel boeken vanuit het Engels verteld (Nauerby, 1996: 113).

Tijdens mijn verblijf op de Faeröer Eilanden werd ik zelf bijna altijd aangesproken in het Faeröers. Anders²⁸, een Deense student die stage loopt bij een apotheek op de Faeröer Eilanden, vertelde mij over een opmerking van een klant in de apotheek. Deze vertelde hem dat, wanneer hij langer op de Faeröer Eilanden zou blijven wonen, hij op den duur niet meer met Deens uit de voeten zou kunnen. Daarnaast vertelde Hans, een 17-jarige middelbare-scholier²⁹, me op het dorpsfeest in het kleine dorpje Hvalba op het eiland Suðuroy mij dat in plaats van (het op school geleerde) Deens sommige Faeröezen liever Engels praten met Denen, puur om duidelijk te maken dat men zich niet Deens voelt.

Naast een andere taal zijn de inwoners van de Faeröer Eilanden volgens veel van mijn informanten 'gewoon anders'. Zo vertelde Anita³⁰, een studente verpleegkunde uit Klaksvík, dat er tussen Denen en inwoners van de Faeröer Eilanden een groot verschil is in de rol die religie, traditie en familie voor individuen in de samenleving speelt: *'De houding op de Faeröer Eilanden ten*

²⁷ Het cultuurbegrip, waarbij cultuur werd gezien als geïntegreerd geheel, gaat volgens Wimmer (2002: 22-29) voorbij aan heterogeniteit binnen een bepaalde groep. Ook kan door het gebruik van het klassieke cultuurbegrip verschillen in machtsrelaties niet verklaard worden. Daarnaast gaat het klassieke cultuurbegrip te veel uit van socialisatie waarbij het individu de culturele regels leert in plaats van dat cultuur veranderlijk (dynamisch) is. Het cultureel compromis gaat uit van gedeelde belangen voor de lange termijn. Er is een gedeeld discours dat bepaald wordt door de individuen in de samenleving. Dit resulteert in collectieve normen, sociale classificaties en wereldbeelden. Het vormen van een cultureel compromis is dus onderhevig aan verandering. Deze verandering binnen een cultureel compromis vindt niet van de een op de andere dag plaats.

²⁸ Met Anders, een 23-jarige student uit Kopenhagen, ben ik veel uitgeweest in Tórshavn. Daarnaast had hij, vanwege zijn werk, veel Faeröerse contacten.

²⁹ Informeel gesprek, 3 mei 2008, Hvalba

³⁰ Informeel gesprek, 14 mei 2008, Klaksvík

opzichte van zaken als abortus en homofilie is zó anders dan in het liberale Denemarken. Dit vanwege de grote rol van religie in onze samenleving'. Het kerkbezoek op de Faeröer Eilanden ligt volgens veel informanten vele malen hoger dan in Denemarken en het christelijke geloof speelt een belangrijke rol in de samenleving. Zoals voorgaand citaat al aangaf is abortus niet toegestaan op de Faeröer Eilanden en ook homofilie is iets wat, zeker in de meer rurale gebieden, niet geaccepteerd wordt. Er is pas sinds begin 2008 een antidiscriminatie wetgeving voor homo's. Van het toestaan van het homo-huwelijk, zoals dat in Nederland en Denemarken bestaat, is voorlopig absoluut geen sprake. Met deze (christelijke) opvattingen onderscheiden veel mensen zich van het liberale Denemarken. Ook wordt de mentaliteit van inwoners van de Faeröer Eilanden gezien als minder uitgesproken of rustiger dan Denen. Zo vertelde Tjørborn³¹, een visser uit Tvøroyri: *'We zijn veel rustiger, veel minder uitgesproken dan Denen. We zullen niet heel snel contact zoeken met bezoekers, misschien pas als we de nodige biertjes op hebben'*. Veel van mijn informanten bevestigden deze uitspraken of noemden deze verschillen tussen 'wij' en de Denen expliciet.

De sociale sluiting, door bijvoorbeeld de verschillen in taal, geschiedenis en de van Denemarken afwijkende normen en waarden in de samenleving, zorgt volgens Wimmer (2002: 33) voor de vorming van etnische groepen of naties. Als basis voor deze sociale sluiting en het daarbij horende cultureel compromis gebruikt Wimmer de 'verbeelde gemeenschap' van de natie zoals geïntroduceerd door Anderson (in Wimmer, 2002: 52-64). Deze 'verbeelde gemeenschap' (Anderson, 2006: 5-7) gaat uit van een politieke gemeenschap op grond van een gedeelde herkomst en geschiedenis. De gemeenschap heeft, zoals aangetoond in dit hoofdstuk, een 'specifieke en unieke cultuur', verschillend van andere naties. Door middel van symboliek wordt het hebben van een 'verbeelde gemeenschap' bevestigd. Zo is bijvoorbeeld de Faeröerse vlag een belangrijk symbool voor de inwoners van de Faeröer Eilanden. Volgens Gert Norðoy³², een visser uit Klaksvík met wie ik een boottrip rondom de noordelijke eilanden maakte, kun je aan de vlag die er gehesen wordt op boten of bij nationale feestdagen een land definiëren. Zo zie je volgens Gert bijna nergens de Deense vlag, behalve bijvoorbeeld op de kazerne van de op de Faeröer Eilanden gestationeerde Deense defensie. Vooral tijdens *Flagdaggur* zijn overal vlaggen te zien. Op het kleine pleintje voor het regeringsgebouw staan overal kleine kinderen met op school getekende vlaggetjes in hun hand langs de kant van de weg en veel inwoners van Tórshavn hebben die dag de vlag uitgehangen. Volgens Jan Egil³³, een fotograaf met wie ik een praatje maakte tijdens *Flagdaggur*, staat deze viering van de nationale identiteit los van de politieke discussie met betrekking tot een mogelijke onafhankelijkheid: *'De discussie gaat niet om of we wel of niet*

³¹ Informeel gesprek, 23 april 2008, Tvøroyri

³² Informeel gesprek, 21 mei 2008, Viðareiði

³³ Informeel gesprek, 25 april 2008, Tórshavn

Faeröers zijn; iedereen voelt zich Faeröers in plaats van Deens. Het gaat erom hoe dit gegeven politiek ingevuld wordt. Ook volgens Suzanna³⁴, van wie ik een lift krijg op het eiland Sandoy, heeft het vieren van nationale feestdagen en het daarbij dragen van een nationaal kostuum niet te maken met wel of niet willen afscheiden van Denemarken.

Nationalisme op de Faeröer Eilanden

'Het is een gevoel, hoeveel trotser zal ik zijn wanneer we onafhankelijk zijn!' (Martha, gepensioneerd vrouw, tijdens wandeling op het eiland Streymoy)³⁵.

Volgens Wimmer (2002: 53) is nationalisme het belangrijkste culturele compromis van de moderne samenleving. De natie (wie hoort erbij, wie niet?) is volgens Wimmer tegenwoordig het belangrijkste principe van in- en uitsluiting. Uit voorgaande paragraaf is duidelijk geworden dat de inwoners van de Faeröer Eilanden zich zien als natie, anders dan de Denen waarmee zij, tot onvrede van velen, nog altijd staatkundig verbonden zijn. In deze paragraaf zal ik de verschillende invullingen die men kan geven aan het zijn van een natie bespreken. Voor de een betekent het zijn van een natie dat men ook een eigen staat, los van Denemarken, moet hebben. De ander hecht minder waarde aan de culturele en linguïstische verschillen en heeft weinig problemen met het leven binnen een federatie met Denemarken.

Volgens Eriksen (2002: 107) en Gellner (2006: 1) is nationalisme of nationalistisch sentiment het streven naar de koppeling of het congrueren van een etnische groep aan een eigen staat. Wanneer dit nationalisme uiteindelijk succesvol is dan ontstaat de zogenaamde natie-staat (Gellner, 2006: 85-105). Eriksen (2002: 124) noemt etnische groepen die willen afscheiden proto-naties. Deze hebben een etno-nationalistische beweging die vindt dat men een eigen staat moet hebben en niet door andere geregeerd mag worden. Deze etnische groep heeft een eigen territorium en voelt zich, zoals ik eerder in dit hoofdstuk aantoonde, etnisch anders dan de andere etnische groepen waarmee zij binnen dezelfde staat leven. Deze *nations without a state* zijn veel onderzocht door antropologen en Quebec en Baskenland zijn bekende voorbeelden van zulke proto-naties (Eriksen, 2002: 14-15).

Een van de meest voorkomende soorten van nationalisme is volgens Eriksen (2002: 108) het nationalisme waarbij een deel van de bevolking zich als aparte natie en niet als onderdeel van een andere natie ziet. Volgens Anderson (2006: 3) zijn er hierdoor veel staten, waarvan gedacht werd dat zij één stabiel geheel waren, waar dit zogenaamde sub-nationalisme de natie-staat onder druk

³⁴ Informeel gesprek, 25 maart 2008, Húsavík

³⁵ Informeel gesprek, 30 maart 2008, Syðradalur

zet. Deze sub-naties dromen er volgens Anderson namelijk van ooit deze *subness* van zich af te schudden. Deze situatie doet zich voor op de Faeröer Eilanden. De onafhankelijkheidsgezinde bevolking wil het zijn van een aparte natie koppelen aan een eigen staat. Aan de andere kant heeft een groot deel van de bevolking minder tot geen behoefte aan totale onafhankelijkheid van Denemarken: zij zijn blij met de huidige *home rule* situatie waarbij zij grote culturele en politieke vrijheden kennen. Magni Laksáfoss (*ibid.*, voetnoot 13) vertelde mij tijdens een interview, terwijl we uitkeken over een in mist gehuld Tórshavn, dat de Faeröer Eilanden als onderdeel van de Deense staat meer onafhankelijk zijn dan wanneer zij af zouden scheiden van Denemarken en later eventueel lid zouden worden van de EU. De inwoners van de Faeröer Eilanden ondervinden volgens Laksáfoss op (landelijk) politiek en cultureel gebied nauwelijks tot geen hinder van het behoren tot Denemarken.

Aan de andere kant zijn de in vorige paragraaf beschreven culturele verschillen tussen beide naties (in combinatie met de verschillende politiek-economische argumenten uit hoofdstuk twee) volgens een groot deel van de bevolking een reden om een eigen staat te hebben. Volgens veel leden en aanhangers van *Tjóðveldi* zijn de culturele verschillen tussen Denen en Faeröezen erg groot en vanwege de staatskundige situatie vertegenwoordigt Denemarken in hoge mate de belangen van de Faeröerse bevolking. Het is volgens veel mensen beter wanneer de Faeröer Eilanden zichzelf kunnen vertegenwoordigen als een staat. Tijdens een korte wandeling door het enige dorpje van het eiland Kunoy, waar die ik die dag een bijeenkomst van *Unga Tjóðveldi* bijwoonde, vertelde Rógvi Nybo³⁶ mij dat op de Faeröer Eilanden andere normen en waarden gelden dan in Denemarken: ‘*Wanneer Denemarken ons vertegenwoordigd hebben we niet altijd de beste deal of we worden niet op de beste manier vertegenwoordigd*’. Men heeft in Denemarken volgens hem niet genoeg kennis over ons en beide ‘culturen’ verschillen in te veel opzichten. Rógvi heeft het onder andere over het steunen van de oorlog in Irak door Denemarken:

‘Doordat Denemarken ons vertegenwoordigd worden ook wij betrokken bij een oorlog waarvan ik zeker weet dat de meeste inwoners van de Faeröer Eilanden tegen zijn. Stel dat er over het Faeröerse luchtruim, waarover we in de komende regeringsperiode eindelijk de volledige verantwoordelijkheid overnemen van Denemarken, CIA-vluchten zijn geweest!’

Volgens Sjúrdur Skaale (*ibid.*, voetnoot 18) is het hebben van een eigen onafhankelijke staat ook goed voor de nationale trots. Toch is het volgens hem een moeilijk aan te geven gevoel: het gevoel wat je krijgt als je de vlag van je land ziet bij bijvoorbeeld de Olympische spelen, of wanneer je als

³⁶ Informeel gesprek, 22 maart 2008, Kunoy

land jezelf economisch kunt redden. Zo vertelde Skaale me dat er een aantal Faeröerse atleten bij de komende olympische spelen voor Denemarken uit zullen komen. Een atleet weigert om dit feit mee te doen:

‘Naast alle economische argumenten is het natuurlijk ook een gevoelskwestie: het is beter om je eigen land te kunnen vertegenwoordigen, bijvoorbeeld op de Olympische spelen. Dat is een kwestie van trots, het doet iets positiefs met je, iets psychologisch. Het is niet heel concreet maar ik denk niet dat je dit gevoelsmatige moet onderschatten’.

Volgens Rógvi Nybo (*ibid.*, voetnoot 16) is het door andere staten erkend worden erg belangrijk voor de Faeröerse identiteit. Daarnaast is de economische afhankelijkheid in de vorm van subsidies (zie hoofdstuk twee) een van de meest genoemde redenen waarom men op dit moment niet zo trots is als men kan zijn. Volgens veel mensen die ik gesproken heb ik het zelfvoorzienend zijn erg belangrijk voor de trots. De jaarlijkse subsidies doen af aan deze trots.

Vanwege het samenleven van verschillende etnische groepen binnen de *Rigsfællesskabet* kan dit staatskundige verbond tussen Denemarken, Groenland en de Faeröer Eilanden gezien worden als een vorm van multiculturalisme (Eriksen, 2002: 123). Het huidige federale model waarborgt een hoge mate van autonomie voor de verschillende etnische groepen. In het geval van de Faeröer Eilanden betekend dit de huidige *home rule* situatie met een hoge mate van zelfbestuur en culturele vrijheden. Er zijn drie mogelijkheden voor een etnische groep om op een dergelijke situatie te reageren: assimilatie, coëxistentie³⁷ of afscheiding (Hirschmann in: Eriksen, 2002: 123-124). De combinatie van de eerste twee mogelijkheden staat ook wel bekend als integratie: Men heeft de rechten gebruik te maken van de verschillende via de staat geregelde voorzieningen met behoud van de eigen etnische identiteit. Vanwege de verdeeldheid met betrekking tot een mogelijke onafhankelijkheid is het niet mogelijk om de houding van de bevolking van de Faeröer Eilanden binnen één categorie te plaatsen. Waar met de verplichte introductie van het Deens, het verbieden van het Faeröers en de lage mate van zelfbestuur van voor 1948 nog sprake was van (poging tot) assimilatie³⁸ is op dit moment de discussie binnen Faeröerse samenleving of men als zelf-regerende eenheid binnen de federatie door wil gaan of dat men moet afscheiden van Denemarken. De drie door Hirschmann genoemde mogelijkheden zijn dan ook ideaaltypen en mijn empirische data bevestigt dat een etnische groep intern verdeeld kan zijn over welke mogelijkheid men kiest. Bijna iedereen op de Faeröer Eilanden heeft wel een houding over hoe men in de toekomst verder wil, al

³⁷ ‘Coexist peacefully with a nation-state’ (Eriksen, 2002: 124).

³⁸ Het Faeröers werd door de Denen verboden als officiële taal en het bestuur ging via Deense afgevaardigden.

kan de mate waarin men uitgesproken is verschillen. In het volgende hoofdstuk zal ik dieper ingaan op de verdeeldheid binnen de Faeröerse samenleving.

Nationalisme in het post-moderne tijdperk

‘Wanneer je hier in de bergen loopt, de mensen die je dan tegenkomt of de mensen die op onze nationale feestdag rondlopen in de traditionele kledij kunnen net zo goed unionisten zijn’ (ibid., voetnoot 13).

In hoofdstuk twee heb ik aandacht besteed aan de verschillende kritieken die er gegeven worden op de natie-staat in een gemondialiseerde wereld. Vooral de scepsis in politiek-economisch opzicht heb ik besproken. Toch dient men niet voorbij te gaan aan de rol van de natie-staat voor identificatie. Etniciteit speelt voor veel inwoners op de Faeröer Eilanden een grote rol. Toch moeten, zoals Magni Laksáfoss in bovenstaand citaat aangeeft, etniciteit en identiteit op de Faeröer Eilanden los worden gezien van nationalisme.

Volgens Juergensmeyer (in Hedetoft & Hjort, 2002: 3-17) is het op veel plekken op de wereld opleven van de nationale identiteit een reactie op de invloeden van de mondialisering. In plaats van het etnisch en religieuze nationalisme te zien als bewijs dat de mondialisering nog niet alle plaatsen op de wereld bereikt heeft, valt dit nationalisme juist te zien als resultaat van de mondialisering. Deze nieuwe nationalistische stromingen zijn in opkomst omdat de ‘oude’ kaders sterk in betekenis hebben verloren als gevolg van de mondialisering. Toch lijken ook internationale oriëntaties en wereldburgerschap op dit moment geen bron van identificatie. Een andere basis voor identificatie, anders dan die met de natie-staat of regio, heeft men niet kunnen vinden. Deze geografische eenheden zijn op dit moment de belangrijkste bronnen voor nationale identificatie (Juergensmeyer in Hedetoft & Hjort, 2002: 8; von der Dunk, 2007: 23-24).

Ook volgens Fulcher (2002: 525) is het gebruiken van ‘de wereld’ als sociale eenheid problematisch en is het beter te denken in regionale eenheden: *‘De natie-staat als samenleving is niet meer, maar het gaat te ver om te concluderen dat we in een mondiale samenleving leven’* (Fulcher, 2002: 540).

Volgens Magni Laksáfoss staat voor unionisten nationale trots of een nationale Faeröerse identiteit los van de constitutionele positie van de Faeröer Eilanden. Het is duidelijk dat de bevolking van de Faeröer Eilanden trots is op hun nationale identiteit. Volgens Laksáfoss is het voor de unionisten niet noodzakelijk om een eigen staat te hebben om de nationale trots te kunnen uiten. Ook binnen een Deense staat kunnen unionisten hun nationale identiteit uiten. Dit terwijl volgens Laksáfoss het afscheiden van Denemarken en het hebben van een eigen staat voor separatisten noodzakelijk is.

Tijdens het campagne voeren wordt volgens Laksáfoss door onafhankelijkheidsgezinde politici wel eens beweerd dat unionisten (meer) van Denemarken houden (dan van de Faeröer Eilanden). Bijvoorbeeld door het gebruik van nationale symbolen als de nationale vogel, de *Tjaldur*³⁹, door separatisten tijdens het campagne voeren. De liefde voor Denemarken is volgens Laksáfoss een veelgebruikt argument en de politieke tegenstanders gaan daarbij volgens hem volledig voorbij aan de realiteit. Laksáfoss vindt het welvaartspeil van de Faeröer Eilanden belangrijker dan de constitutionele positie. Aan de andere kant is het voor een erg groot deel van de Faeröerse bevolking een ‘gevoelskwestie’. Ook Hanna Jensen⁴⁰, docente en politica voor de *Fólkaftlokkurin*, heeft moeite met het afhankelijk zijn van een andere natie terwijl men cultureel zo anders is:

‘We zijn als Faeröezen, één volk, daar is geen twijfel over: we zijn zo anders dan andere naties. We hebben een eigen taal, geschiedenis, hoe we hier op de eilanden leven. Als het economisch geen probleem is, wat volgens mij ook niet het geval is, dan is het voor mij duidelijk’.

In hoofdstuk twee lag de focus met name op de politiek-economische argumenten om onafhankelijk te worden. Zo is het volgens het deel van de bevolking dat wil afscheiden van Denemarken economisch beter wanneer de Faeröer Eilanden een eigen staat hebben, in plaats van als ‘zelf-regerende gemeenschap’ bij de Deense federatie te horen. Waar op de Faeröer Eilanden een groot deel van de bevolking voorstander is van zo’n nieuwe staat is er binnen de wetenschap scepsis over de rol van de natie-staat in een gemondialiseerde wereld. Zo stellen verschillende auteurs dat als gevolg van de mondialisering de staat weinig tot geen economisch en politieke macht meer heeft. Men kan bediscussiëren of dit voor mijn onderzoeksgebied ook geldt. Wellicht betekent een onafhankelijkheid voor de Faeröer Eilanden juist dat men meer economische mogelijkheden heeft?

In het afgelopen hoofdstuk heb ik aan de hand van de theorie van het cultureel compromis van Wimmer (2002) in combinatie met de theorie van de *imagined community* van Anderson (2006) laten zien dat men zich op de Faeröer Eilanden ziet als etnische groep, als natie. Met name de eigen taal, de geografische ligging en de geschiedenis spelen daarin een belangrijke rol. Aan de hand van deze theorieën heb ik het streven naar een eigen staat van een groot deel van de Faeröerse bevolking geanalyseerd. Een essentieel aspect van dit nationalisme (Eriksen, 2002: 107) is de verdeeldheid binnen de Faeröerse samenleving. Met name *Tjóðveldi* en haar relatief mondige aanhang is zowel op basis van politiek-economische argumenten (hoofdstuk twee) als op basis van minder concrete aspecten als trots, erkenning en eigen verantwoordelijkheid vóór een afscheiding van Denemarken. Aan de andere kant spelen deze culturele argumenten voor sommigen een kleinere of geen rol.

³⁹ De Scholekster

⁴⁰ Interview, 5 maart 2008, Tórshavn

Magni Laksáfoss (*ibid.*, voetnoot 13) van de *Sambandsflokkurin* verwoordde de houding van dit deel van de samenleving treffend: *‘Het maakt mij niet uit of we een eigen land hebben of niet, het gaat erom dat mijn dochter een goede toekomst heeft’*. Het is, met het oog op de argumenten tegen onafhankelijkheid, verleidelijk om nationalisme (op de Faeröer Eilanden) te bestempelen als reactie op de mondialisering zoals Juergensmeyer (in Hedetoft & Hjort, 2002: 3-17) dat doet.

Toch zijn met name de economische argumenten verre van reactief: deze gaan juist uit van de mogelijkheden die mondialisering te bieden heeft. Ook wil ik de sociaal-culturele argumenten niet onderschatten en bij voorbaat bestempelen als achterhaald of reactief. Waar het gaat om het vormen van een groep is de natie-staat nog altijd de meest gebruikte culturele compromis in de moderne samenleving (Wimmer, 2002). Het reactieve nationalisme zoals dat bijvoorbeeld in Nederland te vinden bij een aantal nationalistische politieke partijen is moeilijk te vergelijken met het nationalisme op de Faeröer Eilanden.

Nu de verschillende soorten argumenten en houdingen vóór of tegen een afscheiding van Denemarken duidelijk zijn en ik deze argumenten heb geplaatst binnen het bredere wetenschappelijke debat zal ik in het volgende hoofdstuk dit verschil in houding binnen de Faeröerse samenleving verklaren.

4. Verdeeldheid en besluiteloosheid

Terwijl de golven spelen met de M/F Smyril, de ferry naar het zuidelijke eiland Suðuroy, zit ik als een van de weinige bij het raam in de kantine te kijken naar de in mist gehulde eilanden waar we voorbij varen. Het is een doordeweekse dag en ondanks dat de boot de twee uur durende tocht slechts twee keer per dag maakt lijkt ik de enige te zijn die vroeg uit de veren is gegaan om een bezoek te brengen aan het eiland. Wanneer we het op een vulkaan lijkend onbewoonde eiland Lítla Dimun passeren besluit ik naar buiten te gaan om wat foto's te maken. Op het achterdek tref ik wat

rokers en ik raak in gesprek. Ik vertel over mijn onderzoeksthema en de mannen laten al neerschuddend weten dat ze de onafhankelijkheidsbeweging die ik onderzoek maar niks vinden: *‘Die Høgni (Hoydal) en zijn vrienden hebben makkelijk praten. Eerst op kosten van Denemarken een paar jaar in Kopenhagen studeren, daarna een baan bij de door Denemarken meebetaalde overheid en nu zeggen dat we Denemarken niet nodig hebben’*⁴¹. Deze vaak gehoorde kritiek geeft treffend de verdeeldheid binnen de Faeröerse samenleving weer: aan de ene kant een bereisde en gestudeerde groep, wonend in Tórshavn of Klaksvík. Aan de andere kant de vaak van de instabiele visserij afhankelijke vissers en hun familie.

In voorgaande hoofdstukken heb ik de verschillende argumenten vóór onafhankelijkheid benoemd en deze geplaatst binnen de bredere wetenschappelijke debatten. In komend hoofdstuk zal de focus meer liggen op de onafhankelijkheidsdiscussie binnen de Faeröerse samenleving. Ik zal verklaren waarom men intern zo verdeeld is wat betreft de constitutionele positie en waarom men een bepaald standpunt kan hebben.

Vanwege de besluiteloosheid aangaande de constitutionele status van de Faeröer Eilanden is de onafhankelijkheidsdiscussie al sinds tientallen decennia aanwezig binnen de Faeröerse samenleving, al verschilt de felheid waarmee de discussie gevoerd wordt per periode. Volgens jurist en politicus voor de *Sjálvstýrisflokkurin*⁴² Kári Á Rógvi (in Skaale, 2004: 13) zijn de Faeröer Eilanden zowel vanwege externe factoren als ‘de interne besluiteloosheid als onderdeel van het nationale karakter’ niet in staat geweest om een duidelijke beslissing te nemen waar het gaat om de

⁴¹ Informeel gesprek, 25 februari 2008, Boot naar Suðuroy

⁴² Kleine partij (1 zetel) voor meer zelfbestuur

constitutionele positie. Ik bespreek in komende paragrafen een aantal momenten in de geschiedenis van de Faeröer Eilanden waaraan door de inwoners van de Faeröer Eilanden regelmatig gerefereerd wordt en welke de huidige onafhankelijkheidsdiscussie in historisch perspectief zal plaatsen. Deze momenten zijn namelijk essentieel om de huidige politieke status quo te kunnen begrijpen. Een aantal van deze gebeurtenissen, met name de economische crisis in de jaren negentig en het afgeblazen referendum in 2002, bepalen vandaag de dag in hoge mate de huidige standpunten en houding ten opzichte van een mogelijke onafhankelijkheid. Ik zal beginnen met het beschrijven van de gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Deze hebben de basis gelegd voor de huidige constitutionele situatie en de opkomst van de onafhankelijkheidsbeweging.

Even los van Denemarken

Toen Duitsland in de beginmaanden van de Tweede Wereldoorlog Denemarken binnenviel reageerden de Britten door de Faeröer Eilanden, vanwege de toenmalige strategische ligging, te bezetten. De Britse bezetting betekende dat de Faeröer Eilanden, die op dat moment onderdeel van de Deense staat waren, voorlopig afgesneden waren van Deense politieke invloeden. De Britse bezetting werd vanwege de militaire bescherming tegen de Duitsers en de hogere mate van zelfbestuur voor de Faeröerse politiek destijds, maar volgens Jógvan Mørkøre⁴³, ook heden ten dage, als erg positief ervaren. Mørkøre, politicoloog aan de *Fróðskaparsetur Føroya* met wie ik in de bar van Hotel Tórshavn een interview had, vertelde mij over de importantie van de gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog: *‘Dankzij de gebeurtenissen tijdens en na de Tweede Wereldoorlog hebben we nu een hoge mate van zelfbestuur. Toch willen veel inwoners van de Faeröer Eilanden terug naar de mate van vrijheid die men in die tijd had: weg met die politieke afhankelijkheid van Denemarken’*. Deze periode zorgde volgens Mørkøre dan ook een *‘opbloei van de Faeröerse identiteit’*, bijvoorbeeld dankzij het officieel erkennen van de Faeröerse vlag. Ook de Deense antropoloog Nauerby (1996) beschrijft in zijn boek *‘No Nation is an Island’* (1996) de gevolgen van de Tweede Wereldoorlog voor de Faeröer Eilanden. Met name de herintroductie van de Faeröerse taal en de erkenning van de *Merkið*, de Faeröerse vlag, zijn erg belangrijk geweest voor de versterking van het Faeröers nationalisme. Zoals al bleek uit hoofdstuk drie zijn de taal en symbolische zaken als een vlag (Anderson, 2006; Wimmer 2002: 33) essentiële componenten voor de verbeelding van de natie.

Dankzij de levering van vis voor de oorlog aan de Britten en de aanleg van een Brits vliegveld met de daarbij horende infrastructuur ging het tijdens en na de Tweede Wereldoorlog ook

⁴³ Interview, 18 april 2008, Tórshavn

economisch voor de wind. Tijdens de oorlog ontstond een gevoel van vertrouwen in onafhankelijkheid: bewezen de Faeröer Eilanden niet dat het zich prima zonder Denemarken kon redden? De oprichting van een sterke nationalistische beweging was het resultaat van de situatie tijdens de Tweede Wereldoorlog. In 1948 resulteerde deze opgekomen onafhankelijkheidsbeweging en het gegroeide vertrouwen onder de bevolking in een nieuw *home rule* verdrag met Denemarken. Men werd nu een ‘zelf-regerende nationale gemeenschap’ binnen het Deense koninkrijk in plaats van een soort kolonie. Men kreeg volledige zeggenschap over interne aangelegenheden (onder andere resulterende in het niet toetreden tot de Europese Unie), Denemarken zou zorg dragen voor de defensie en buitenlands beleid. Zo patrouilleert de Deense marine rond de Faeröer Eilanden en zitten er Faeröezen in het Deense leger.

Ondanks de ontwikkelingen rond de Tweede Wereldoorlog en de opgekomen onafhankelijkheidsbeweging was voor veel mensen stabiliteit en economische ontwikkeling belangrijker dan onafhankelijkheid op korte termijn (Goodlad, 1987: 12; Mørkøre, 1991: 62). Toch bleef de onafhankelijkheidsbeweging actief en behield ze de nodige aanhang binnen de Faeröerse samenleving.

Denemarken: verlosser of schuldige?

‘Men kan het oneens zijn over de oorzaken, maar de gevolgen van de economische crisis zijn duidelijk’ (Einhorn, 1999: 2).

In zijn artikel ‘Wet and Windy politics: The Faroe Islands in the 1990s’ (1990) bespreekt Eric Einhorn de gebeurtenissen binnen de Faeröerse samenleving in de jaren negentig en welke invloed deze gebeurtenissen hadden op de houding ten opzichte van Denemarken. De economische crisis in de jaren negentig vervult hierin een cruciale rol. Deze crisis was het gevolg van een sterke daling in de visvangst, het faillissement van de belangrijkste Faeröerse banken en de hoge buitenlandse schulden. Naast de verschillende persoonlijke negatieve sociaal-economische consequenties die deze crisis met zich meebracht is in de onafhankelijkheidsdiscussie vooral de oorzaak en rol van Denemarken in deze crisis essentieel. Veel inwoners van de Faeröer Eilanden zijn kritisch over de rol en het ingrijpen van Denemarken na aanloop en tijdens de crisis. Er zijn binnen de samenleving dan ook twee verschillende zienswijzen over de rol van Denemarken. Ten eerste is er de mening dat dankzij ingrijpen en hulp van Denemarken de crisis niet erger is geworden: Denemarken zorgde onder andere via het IMF voor noodleningen en hulp. Tijdens en vlak na de crisis was deze zienswijze gemeengoed. Pas na kritisch onderzoek door de media (onder leiding van huidige leider van *Tjóðveldi* Høgni Hoydal) werd duidelijk dat de oorzaken en versterking van de crisis ook

grotendeels op het conto van Denemarken geschreven konden worden. Dankzij handelen (en ‘bedrog’) van de Deense staat zou de crisis zijn versterkt en waren de gevolgen ernstiger dan ze normaliter zouden zijn geweest: *‘De dankbaarheid was van korte duur toen men ontdekte dat de economische redding van Denemarken veel voordeliger uitpakte voor Deense investeerders dan voor de lokale bevolking’* (Einhorn, 1999: 4).

Na de crisis waren er, vanwege de verschillende houdingen over de discutabele rol die Denemarken had gespeeld, grote tegenstellingen tussen pro- en anti-onafhankelijkheid. De onafhankelijkheidsdiscussie was op dat moment weer erg actueel. *Tjóðveldi* kreeg bij de daaropvolgende verkiezingen in 1998, onder andere vanwege hun kritiek op de rol van de Deense regering tijdens de crisis, veel stemmen. Een pro-onafhankelijkheidsregering (met de *Fólkaflokkurin* en *Sjálvstýrisflokkurin*) was het gevolg (Ackrén, 2006: 5). Deze regering nam een aantal grote stappen richting totale onafhankelijkheid. Het belangrijkste agendapunt van deze regering was een referendum voor totale afscheiding van Denemarken in 2002. Dit gewenste referendum zou er, mede door twijfels bij de *Fólkaflokkurin*, nooit komen.

Tijdens deze periode was de onafhankelijkheidsdiscussie op zijn heetst en was de verdeeldheid het grootst. Naast de nodige politieke discussies in de media waren er vanuit de onafhankelijkheidsgezinde bevolking verschillende initiatieven. Zo werden er verschillende concerten (*Free Føroyar*) georganiseerd waar verschillende Faeröerse artiesten kwamen optreden en waar verschillende politici en publieke figuren (onder andere schrijvers en dichters) een speech gaven. Mariam Mikelsen⁴⁴, leider van de jeugdafdeling van de *Sambandsflokkurin*, vertelde me bij haar thuis in het kleine dorpje Vágur dat de onafhankelijkheidslobby destijds veel meer publiek naar buiten trad dan haar partij:

‘Het lijkt voor jou misschien alsof alleen degene vóór onafhankelijkheid een stem hebben. Zij hebben inderdaad vanwege hun linkse, progressieve, karakter de steun van artiesten en mondige mensen maar zij vergeten vaak de gewone mensen. Mensen die hun salaris niet van de overheid krijgen, mensen die afhankelijk zijn van de visvangst. Deze mensen zijn nou eenmaal wat minder mondig en uiterst sceptisch waar het gaat om grote economische veranderingen’.

Aan de andere kant, zo vertelde mede-organisator van de *Free Føroyar* concerten, producer Jón Tyril⁴⁵, mij in zijn kantoor in Gøta op het eiland Eysturoy dat er destijds veel vertrouwen was in het komende referendum: de campagne was goed gegaan en men had ‘momentum opgebouwd’. Toch zou het van een referendum niet komen. Een poll, uitgevoerd door een van de grote kranten,

⁴⁴ Interview, 25 februari 2008, Vágur

⁴⁵ Interview, 20 mei 2008, Gøta

waarvan de uitslag zou betekenen dat de bevolking tegen onafhankelijkheid zou stemmen, zorgde voor twijfels binnen de *Fólkaflokkurin* van toenmalig minister-president Kallsberg. Ook het feit dat Denemarken, als onderdeel van de gestarte onderhandelingen, aangaf niet meer dan vier jaar (in plaats van de gewenste vijftien jaar) na een mogelijke onafhankelijkheid economische steun te blijven geven zorgde voor veel twijfels onder de bevolking (Einhorn, 1999).

Eeuwige besluiteloosheid?

Met het afblazen van het referendum verdween volgens Jón Tyril de hoop om op korte termijn te kunnen afscheiden van Denemarken: *'Het was op dat moment voor veel van ons een grote teleurstelling. Het had nu kunnen gebeuren, we waren zo dichtbij!'*. Volgens onder andere Jógvan Mørkøre (*ibid.*, voetnoot 44) was de periode naar het referendum te kort. Veel mensen waren onzeker over de financiële consequenties van een mogelijke afscheiding: Wat als de subsidies zouden wegvallen, kon men het dan alleen redden? De grote onzekerheid die leefde bij een groot deel van de samenleving, in vergelijking met het zeer uitgesproken karakter van de onafhankelijkheidslobby, zorgde volgens Mørkøre voor te grote tegenstellingen binnen de samenleving. Deze grote tegenstellingen zijn volgens Mørkøre de rede dat het referendum geen doorgang vond.

Het niet doorgaan van het referendum heeft met name bij *Tjóðveldi* en haar aanhang volgens Firouz Gaini⁴⁶, cultureel antropoloog aan de *Fróðskaparsetur Føroya*, naast veel teleurstelling ook geresulteerd in het besef dat het beter is wanneer de bevolking meer eensgezind is wat betreft de politieke status in plaats van grote interne verdeeldheid:

'Als het aan de Tjóðveldi had gelegen dan waren we nu al onafhankelijk geweest. Ik vind dat je moet kijken naar wat de mensen op de Faeröer Eilanden willen, je moet de mensen mee hebben. Het gaat niet om partijen, maar om de mensen.'

Op de derde verdieping van het relatief nieuwe universiteitsgebouw lopen jaarlijks niet meer dan 30 studenten rond. Volgens Firouz heeft dat te maken met het inwoneraantal van de eilanden en de taal waarin de colleges worden gegeven. En daarnaast: wie heeft er ooit van de Faeröer Eilanden gehoord? Firouz is niet de eerste die verbaasd is waarom een Nederlander juist de Faeröer Eilanden kiest als onderzoekslocatie. We praten verder over de huidige politieke situatie en Firouz vertelt me over de belangrijke rol van de *Javnaðarflokkurin*, de sociaal-democratische partij. Omdat zij op dit

⁴⁶ Interview, 11 april 2008, Tórshavn

moment weer deel uitmaakt van de regering is het huidige beleid wat betreft een mogelijke onafhankelijkheid minder uitgesproken dan in de jaren voorafgaand aan het geplande referendum. Op dit moment heeft de regering als doelstelling om het proces naar onafhankelijkheid meer geleidelijk te laten verlopen. Op deze manier kan volgens Sjúrdur Skaale (*ibid.*, voetnoot 18) over een paar jaar weer bekeken worden waar men als samenleving staat. Volgens Skaale is de focus richting onafhankelijkheid in plaats van richting Denemarken het belangrijkste: *‘De haast om onafhankelijk te worden is er bij deze regering niet, de snelheid is volgens mij dan ook niet belangrijk. Als de focus (richting onafhankelijkheid) maar goed is’*. Op dit moment heeft de in februari 2008 gevormde regering, bestaande uit *Tjóðveldi*, *Miðflokkurin* (kleine christelijke partij) en de *Javnaðarflokkurin*, dan ook als doelstelling om een aantal politieke verantwoordelijkheden van Denemarken over te nemen en de subsidie geleidelijk te verlagen. Deze ontwikkelingen zorgen er volgens Skaale voor dat de afhankelijkheden ten opzichte van Denemarken kleiner worden: *‘Bij mogelijke toekomstige referenda of onderhandelingen zal er minder angst onder de bevolking zijn over de economische risico’s van een onafhankelijkheid’*.

Jóannes Eidesgaard (*ibid.*, voetnoot 11), minister-president van de Faeröer Eilanden, vertelde me op zijn kantoor in *Tinganes*, het oude regeringscentrum van de Faeröer Eilanden, dat het uitgangspunt van de huidige regering is om de huidige welvaart te behouden of te verhogen terwijl de afhankelijkheden ten opzichte van Denemarken verkleind worden: *‘Onze partij zorgt ervoor dat de weg naar onafhankelijkheid gecontroleerd wordt: het mag niet ten koste gaan van het welzijn van de mensen. Door onze regeringsdeelname begrijpen de mensen dat de regering geen onverantwoorde dingen doet’*. De huidige regering wil met haar beleid inzake de verhoudingen met Denemarken proberen zo min mogelijke weerstand onder de bevolking op te roepen. Het in hoofdstuk drie besproken cultureel compromis zoals men dat als etnische groep heeft, omhelst volgens Wimmer (2002: 28-29) niet alleen etnische verbondenheid maar gaat ook uit van gedeelde belangen op de lange termijn. Het huidige regeringsbeleid sluit hier goed bij aan: ondanks de principiële verdeeldheid met betrekking tot een mogelijke onafhankelijkheid stuit de regering op relatief (ten opzichte van de periode rond het geplande referendum) weinig weerstand. In de auto onderweg naar Kollafjørður praatte ik met Heri Simonsen⁴⁷, journalist bij *Sosialurin*, een van de twee kranten op de Faeröer Eilanden, naast over voetbal, de meest populaire sport op de Faeröer Eilanden⁴⁸, over de huidige politieke situatie. Heri had mij net daarvoor voor zijn wekelijkse radioshow *Hosdaggæsturin* geïnterviewd over mijn onderzoek⁴⁹. We reden over de

⁴⁷ Informeel gesprek, 8 mei 2008, Kollafjørður

⁴⁸ Het nationale voetbalelftal van de Faeröer Eilanden doet elk jaar, met weinig succes, mee aan de kwalificaties voor de EK of WK. Aan de in 1990 gewonnen wedstrijd tegen het sterker geachte Oostenrijk wordt dan ook veel gerefereerd en het geeft volgens Heri Simonsen goed aan waar je als klein land groot in kan zijn.

⁴⁹ http://web.mac.com/vandegein/Site/Podcast/Artikelen/2008/5/7_.html

Oyrarvegur, de oude bergroute die vroeger Tórshavn verbond met de rest van het eiland Streymoy. Terwijl de zon achter het in de verte gelegen eiland Vágur verdween vertelde Heri dat veel mensen niet ontevreden zijn met de huidige regering: *‘Ondanks dat de christelijke fundamentalisten deel uitmaken van deze regering weten ze het voor elkaar te krijgen dat zowel de nationalisten als de sociaal-democraten het eens zijn over hoe verder te gaan’*. Volgens Heri beseft iedereen goed dat de Faeröer Eilanden niet op korte termijn onafhankelijk kunnen worden. Het huidige beleid, met zijn gecontroleerde focus op onafhankelijkheid op de lange termijn, is volgens Heri een goed alternatief voor de ‘te gehaaste’ ontwikkelingen in 2002. Kristian⁵⁰, een 23-jarige student politicologie, bevestigt dat men beseft dat een onafhankelijkheid op korte termijn onmogelijk is. De brede steun voor het huidige beleid draagt bij aan Faeröerse cultureel compromis:

‘We zijn de weg naar onafhankelijkheid vanaf 1998 ingeslagen: we nemen steeds meer taken over van Denemarken en de subsidie wordt geleidelijk aan verlaagd. Onder de ene regering gaat het allemaal wat sneller dan onder de andere maar er zal een dag komen dat we voor subsidie en een aantal overheidstaken niet meer afhankelijk zijn van Denemarken. Dan zal 90 procent voor onafhankelijkheid stemmen. Het is het geld van Denemarken waardoor de mensen op de Faeröer Eilanden nu niet massaal voor onafhankelijkheid zijn. Het is nu slechts een kwestie van tempo, maar er zal een dag komen waarop we klaar zijn voor onafhankelijkheid’.

Voor of tegen: De verdeeldheid verklaard

Uit vorige hoofdstukken en paragrafen is gebleken dat de inwoners van de Faeröer Eilanden, ondanks de gedeelde etnische afkomst en huidige politieke compromis, intern nog altijd sterk verdeeld zijn waar het gaat om een mogelijke onafhankelijkheid. De ene keer praat je met iemand die *‘niet in de spiegel kan kijken, zolang de Faeröer Eilanden nog niet onafhankelijk zijn’*⁵¹ terwijl je vijf minuten later iemand kunt spreken die de politieke banden met Denemarken juist ziet als noodzaak voor het behoud van de huidige welvaart. Vooral door relatief lang op mijn onderzoekslocatie te verblijven en daar met veel mensen te praten is het mogelijk om deze sterk tegengestelde houdingen ten opzichte van de huidige constitutionele situatie beter te begrijpen en te verklaren. Er zijn namelijk meerdere samenhangende factoren die een bepaalde mening of houding kunnen verklaren; deze factoren zal ik in komende paragrafen bespreken. Hieraan voorafgaand zal ik eerst het algemene beeld schetsen wat er op de Faeröer Eilanden heerst ten opzichte van Denen en de Deense staat. Deze houding ten opzichte van Denemarken in het algemeen en ten opzichte

⁵⁰ Interview, 4 maart 2008, Tórshavn

⁵¹ Informeel gesprek, 9 februari 2008, Tórshavn

van de etnisch andere Denen in het bijzonder is namelijk essentieel om inzicht te krijgen in de verschillende houdingen.

- **‘Denemarken is te goed’**

‘Nee, je kunt onze situatie niet vergelijken met de situatie in bijvoorbeeld Baskenland. Daar is men veel meer ‘anti’: men voelt zich onderdrukt en zet zich vaak, al dan niet gewelddadig, af tegen Spanje. Onze band met Denemarken is heel anders. Denemarken heeft het beste met ons voor: we krijgen geld van ze en er zijn ontzettend veel positieve culturele banden’⁵².

Bovenstaand citaat van een kapster in Tórshavn geeft de houding die er binnen de Faeröerse samenleving heerst ten opzichte van Denemarken uitstekend weer. Ondanks de etnische verschillen en de geografische afstand zijn er vanwege de politieke banden tussen beide naties ook de nodige economische en sociaal-culturele banden. Ondanks dat sommigen af willen scheiden van Denemarken is men, mede dankzij deze positieve banden, zeker niet anti-Deens. Rondlopend in de *Miklagarður*, een supermarkt in Tórshavn, is de invloed van de Deense taal en Deense merken overduidelijk. Het huismerk van de supermarkt is Deens, krasloten gaan via een Deense loterij en de verpakkingen van bijvoorbeeld de Dove-shampoo zijn in het Deens. Ook in het in Faeröerse stijl gebouwde boekwinkeltje *H. N. J. Bókahandil* in het oude centrum van Tórshavn zijn volgens de verkoopster, ondanks het hoge aantal vertalingen, driekwart van de boeken (en alle tijdschriften) in het Deens. Omdat men Deens als tweede taal op school leert zijn ook veel boeken op de middelbare school in het Deens. Veel producten en diensten worden dus geïmporteerd uit Denemarken. Toch denkt Johanna⁵³, werkend in café Jinx, dat het veel goedkoper is om goederen via het dichterbij gelegen Schotland of IJsland te importeren: *‘Ik denk dat de prijzen in de winkels echt omlaag zullen gaan wanneer we niet alleen met Denemarken handel drijven’*. Deze houding sluit goed aan bij de in hoofdstuk twee genoemde argumenten voor onafhankelijkheid: door een aparte staat te zijn zullen de Faeröer Eilanden veel meer in staat zijn om, bijvoorbeeld via de EFTA, ook met andere landen handel te drijven. Zo vliegt de nationale luchtvaartmaatschappij *Atlantic Airways* op dit moment zijn meeste vluchten op Billund en

Atlantic Airways: de nationale luchtvaart maatschappij vliegt dagelijks op Kopenhagen

⁵² Informeel gesprek, 3 april 2008, Tórshavn

⁵³ Informeel gesprek, 29 april 2008, Tórshavn

Kopenhagen in Denemarken. Daarnaast wonen, werken of studeren er veel Faeröezen in Denemarken. Het is met name vanwege de taal en de banden met gemigreerde familie of kennissen relatief makkelijk om in Denemarken te gaan werken of studeren: men verandert slechts de postcode. Er wonen ongeveer 15.000 Faeröezen in Denemarken. Dit zorgt uiteraard voor de nodige transnationale banden.

Naast deze positieve sociaal-economische banden zijn er natuurlijk ook de eerder besproken politieke banden. Veel inwoners van de Faeröer Eilanden zijn het erover eens dat de politieke en economische steun (subsidies) goed bedoeld zijn. Ondanks deze positieve houding zijn er de nodige twijfels over het huidige economische nut van deze subsidies, al denkt men over het algemeen dat de subsidies mede hebben bijgedragen aan het huidige welvaartspeil. Naast deze twijfels over het nut van de subsidies is men het, zoals ik in vorige hoofdstukken heb laten zien, binnen de samenleving niet eens over de politieke (constitutionele) verhoudingen.

Ondanks de positieve houding ten opzichte van sociaal-economische banden met Denemarken is men wat betreft de politieke banden dus verdeeld. Deze verdeeldheid leidt tot weinig politieke daadkracht aangaande een mogelijke onafhankelijkheid. Toch is deze interne verdeeldheid niet de enige reden voor deze besluiteloosheid. Ook de ‘afwachtende’, weinig uitgesproken, houding van de Deense regering speelt een grote rol bij de houdingen die er zijn binnen de Faeröerse samenleving en regering zijn:

‘Een paar jaar terug was Høgni Hoydal, de leider van Tjóðveldi, in discussie met de Deense minister-president over een mogelijke Faeröerse onafhankelijkheid. Het was de eerste keer dat ik de sympathiek ogende Deense minister-president echt heel geïrriteerd heb gezien. Hoydal stelde de situatie zo voor dat Denemarken de Faeröer Eilanden nooit zullen laten gaan. De minister-president reageerde daarop in felle bewoording dat hij (Høgni Hoydal) eerst maar eens zijn bevolking op een lijn moest zien te krijgen: het was een komisch gezicht’.

Bovenstaand citaat van Lisa⁵⁴, een 24-jarige studente politicologie, geeft treffend weer dat ook de Deense regering op de hoogte is van de verdeeldheid binnen de Faeröerse samenleving waar het gaat om een mogelijke afscheiding. Meerdere malen heeft Denemarken aangegeven niet negatief te staan tegenover een hogere mate van zelfbestuur⁵⁵ of een eventuele totale afscheiding. Juist door

⁵⁴ Interview, 22 februari 2008, Tórshavn

⁵⁵ In de komende 4 jaar neemt de regering verschillende verantwoordelijkheden over van de Deense regering, bijvoorbeeld: beheer van het luchtruim en immigratie.

deze houding is het volgens een van de leden⁵⁶ van *Unga Tjóðveldi* lastig om tot concreet beleid ten behoeve van meer onafhankelijkheid te komen. Denemarken weet volgens hem heel goed in te spelen op de twijfels die er op de Faeröer Eilanden zijn. Door deze afwachtende houding gebeurt er weinig.

• **Vertrouwen versus onzekerheid**

Aan de hand van de deelvraag: *‘Welke verschillende argumenten en uitgangspunten zijn er onder de bevolking met betrekking tot de huidige banden met Denemarken en een mogelijke onafhankelijkheid en hoe vallen deze argumenten te verklaren?’*, ben ik tijdens mijn verblijf op de Faeröer Eilanden op zoek gegaan naar verklaringen voor de verschillende houdingen. In deze paragraaf zal ik de verschillende verklaringen presenteren.

Het verschil in houding hangt samen met een aantal factoren. Zo kan een bepaalde mening of houding samen vallen met factoren als leeftijd, woongebied (eiland, dorp) en familiebanden. Globaal gesproken komt het verschil in houding neer op de mate van vertrouwen in een onafhankelijk Faeröer Eilanden. Zo denken veel mensen dat het hebben van een eigen staat, los van Denemarken, een sociaal-economische (zie hoofdstuk twee en drie) verbetering is. Aan de andere kant zijn er ook mensen die kiezen voor de zekerheden die men nu heeft en is men zeer sceptisch over een mogelijke onafhankelijkheid. Het veel gebruikte argument hier is, zoals een vrouw met wie ik bij de kopieermachine in de bibliotheek van Tórshavn aan de praat raakte vertelde⁵⁷, dat men vanwege de mono-economie, ongeveer 90% van de inkomsten is afkomstig uit visserij, niet zonder de economische steun van Denemarken kan: *‘De Deense subsidies zijn het enige stabiele inkomen wat we hier hebben’*.

De mate van vertrouwen van mensen hangt samen met de complexiteit van de verschillende argumenten. Zo gaan de argumenten van de unionisten over het algemeen uit van het behouden van de huidige situatie en zij spelen eerder in op de onzekerheden die een onafhankelijk Faeröer Eilanden in kan houden. Daarentegen zijn de argumenten voor onafhankelijkheid, volgens Hanna Jensen (*ibid.*, voetnoot 41), vaak wat lastiger te begrijpen:

‘Wanneer ik het heb over bijvoorbeeld gebruik maken van de mogelijkheden die mondialisering ons te bieden heeft of ik het heb over organisaties als de EU of EFTA dan zullen er zeker mensen zijn die hier weinig tot niks vanaf weten. Toch zijn het deze mensen die overtuigd dienen te worden en dat is als je kijkt naar de huidige mate van welvaart niet altijd even makkelijk’.

⁵⁶ Informeel gesprek, 22 maart 2008, Kunoy

⁵⁷ Informeel gesprek, 6 maart 2008, Tórshavn

Dat men de huidige situatie wil veranderen houdt in dat men dient te overtuigen, dit is vanzelfsprekend lastiger dan het willen behouden van de huidige sociaal-economisch situatie.

Het vertrouwen in de toekomst dat een individu in een onafhankelijke Faeröer Eilanden heeft hangt samen met een aantal factoren. Zo speelt bijvoorbeeld het leefgebied hierin een grote rol. Op de Faeröer Eilanden is het algemeen bekend dat de inwoners van de hoofdstad Tórshavn en van de tweede stad Klaksvík in het algemeen vóór onafhankelijkheid zijn. Aan de andere kant staan de verder van deze steden afgelegen, meer rurale, gebieden bekend om hun meer sociaal-democratische of unionistisch gezinde aanhang. Zo staat bijvoorbeeld bij iedereen het eiland Suðuroy bekend als ‘klein-Denemarken’, dit vanwege de altijd relatief grote aanhang van de unionisten en sociaal-democraten op dit eiland. Mariam Mikelsen (*ibid.*, voetnoot 45) vertelde mij tijdens een interview bij haar thuis op het eiland Suðuroy dat het vooral een kwestie van een verschil tussen de grote stad en het platteland is. Zo is volgens haar de instabiliteit van een op visserij georiënteerde lokale economie vooral merkbaar in de kleine dorpjes, terwijl men in Tórshavn ook veel stabiele en goedbetaalde banen heeft in de dienstensector of bij de overheid:

‘Als je rondkijkt in Tórshavn zie je dat het allemaal ontzettend goed gaat: alle goedbetaalde banen zitten daar. Dat is de reden waarom de mensen die daar wonen veel meer vertrouwen hebben in een eventuele onafhankelijkheid. Op het platteland is er veel meer onzekerheid dus kiezen veel mensen voor de zekerheid die ze nu hebben’.

Vanwege de betere economische mogelijkheden ziet men in de stad de toekomst met meer vertrouwen tegemoet dan bijvoorbeeld een gezin in de meer rurale gebieden, die voornamelijk afhankelijk zijn van de instabiele visserij. Dit ruraal-urbane verschil hangt dus grotendeels samen met de soort banen en de economische mogelijkheden in een bepaald gebied.

Naast de economische mogelijkheden en (on)zekerheden in het leefgebied speelt ook leeftijd een grote rol waar het gaat om de houding ten opzichte van onafhankelijkheid. Zo vertelde Jónas⁵⁸, een student die ik ontmoette in Café Natur in Tórshavn, dat bijna alle jongeren voor onafhankelijkheid zijn. Dit werd bevestigd door een docente politicologie⁵⁹, tijdens mijn eerste bezoek aan de *Fróðskaparsetur Føroya*: *‘Er zijn misschien een of twee studenten die niet uitgesproken voor onafhankelijkheid zijn’.* De houding van jongeren valt volgens de docente politicologie te verklaren

⁵⁸ Informeel gesprek, 29 maart, Tórshavn

⁵⁹ Informeel gesprek, 12 februari 2008, Tórshavn

door het vertrouwen in de toekomst. Zo ook vertelde Maria⁶⁰, een vaste deelneemster aan de wandelingen op zondag, mij, dat de huidige generatie jongeren de economische crisis niet heeft meegemaakt en zich minder afhankelijk voelt: *‘Ze hebben de mogelijkheid om te studeren en om zelf hun eigen toekomst te bepalen’*. Ouderen willen volgens Maria daarentegen over het algemeen de zekerheid van een goed pensioen en goede bejaardenhuizen niet op het spel zetten en kiezen voor zekerheid. Jongeren zien volgens haar dat er genoeg mogelijkheden zijn voor de toekomst en zijn daarom wat minder angstig voor eventuele negatieve consequenties van een onafhankelijkheid: *‘Tijdens het referendum in 1946, toen de verhouding ook fifty-fifty was, waren het ook de jongeren die voorstander voor onafhankelijkheid waren. Maar toen diezelfde jongeren oud werden, werden het unionisten...’*.

Samenvattend is de houding ten opzichte van een mogelijke onafhankelijkheid dus vooral een kwestie van conservatief versus progressief. Een conservatieve houding komt vanuit de onzekerheden en angsten die men heeft over de toekomst. Als onderdeel van Denemarken weet men waar men aan toe is en kan men altijd hulp verwachten bij een mogelijke economische crisis zoals in de jaren negentig. Deze progressief/conservatief verdeling is terug te zien in de gebruikte argumenten van de verschillende politieke partijen. Zo gebruiken volgens Gunnhild Danielsen⁶¹, lid van *Unga Tjóðveldi*, de unionisten vooral argumenten die mensen bang maken en inspelen op de onzekerheid die gepaard gaat met een mogelijke onafhankelijkheid:

‘Ik begrijp de Sambandsflokkurin niet: zij denken dat wanneer we onafhankelijk worden er veel zal veranderen. Dat is niet zo. Het schoolsysteem blijft hetzelfde, de banden met Denemarken blijven: ze denken dat we alleen in de oceaan zullen zijn terwijl het juist alleen maar beter kan worden’.

Dat het nationalisme op de Faeröer Eilanden niet door de hele bevolking gesteund wordt moge inmiddels duidelijk zijn. Ondanks het huidige beleid voor onafhankelijkheid op de lange termijn is er binnen de bevolking nog altijd de verdeeldheid of men wel of niet bij Denemarken wilt blijven horen. Deze verdeeldheid bestaat al sinds enkele decennia en ondanks de relatieve rust die er op dit moment heerst met betrekking tot de onafhankelijkheidsdiscussie is de sterke verdeeldheid en het verschil in houding ten opzichte van een eigen staat altijd latent aanwezig. In dit hoofdstuk heb ik die verdeeldheid verklaard door een aantal samenhangende factoren te noemen die een bepaalde houding kunnen verklaren. Over het algemeen komt het verschil in houding vooral neer op de mate van vertrouwen in een onafhankelijke Faeröerse staat. Daarnaast heeft niet iedereen, zoals duidelijk

⁶⁰ Informeel gesprek, 9 maart 2008, Kívík

⁶¹ Informeel gesprek, 19 maart 2008, Klaksvík

werd in hoofdstuk drie, behoefte aan een eigen staat. Velen hebben geen probleem met de stabiele federatie met Denemarken.

De verdeeldheid resulteert in besluiteloosheid. Men is tot op heden, al was men er in 2002 dichtbij, niet in staat geweest om knopen door te hakken vóór een afscheiding van Denemarken: de verdeeldheid is te groot gebleken. Ook de huidige regering, met daarin *Tjóðveldi* en *Javnaðarflokkurin*, beseffen dat het plaatsen van de onafhankelijkheidsdiscussie naar de achtergrond bijdraagt aan meer eensgezindheid onder de bevolking. De regering heeft als doelstelling om op de lange termijn steeds meer verantwoordelijkheden van de Deense staat over te nemen en de subsidies te verlagen om uiteindelijk politiek en economisch onafhankelijk van Denemarken te zijn. De verdeeldheid binnen de samenleving zal op dat moment minder groot waar het gaat om de politiek-economische argumenten. Men is dan wellicht in staat een meer eenduidige beslissing te nemen over de constitutionele status van de Faeröer Eilanden.

5. Conclusie: etnische eenheid, politieke verdeeldheid

Terwijl ik in de auto zit, onderweg naar een bijeenkomst van *Unga Tjóðveldi* op het eiland Kunoy, praat ik met Runi en Gunnhild⁶² over hun organisatie en hun houding ten opzichte van een mogelijke onafhankelijkheid. Voordat ze beginnen met het opsommen van de voor mij inmiddels bekende argumenten bevestigt Gunnhild het beeld wat ik na anderhalve maand op de Faeröer Eilanden van de onafhankelijkheidspartij en haar aanhang heb gekregen: *‘Op dit moment zijn we erg passief, we hebben nauwelijks publieke acties en de onafhankelijkheidsdiscussie wordt nauwelijks gevoerd’*. Veel van mijn informanten, waaronder de minister president van de Faeröer Eilanden, Jóannes Eidesgaard (*ibid.*, voetnoot 11), bevestigen dat onafhankelijkheid op dit moment weinig politieke prioriteit geniet en dat de onafhankelijkheidsdiscussie veel minder aanwezig is dan pakweg zes jaar geleden. Dit alles is het gevolg van het mislukte referendum in 2002 en het daaruit voortvloeiende besef dat een onafhankelijkheid op korte termijn onmogelijk haalbaar is. Alleen de vondst van grote voorraden olie voor de kust van de Faeröer Eilanden zou, vanwege de daarmee samenhangende sterke economische groei, de onafhankelijkheidsdiscussie weer *hot* kunnen maken. Op dit moment legt de onafhankelijkheidsgezinde bevolking zich neer bij het feit dat onafhankelijkheid iets is voor in de (verre) toekomst. Wellicht dat over een paar jaar, wanneer de regering de subsidies van Denemarken drastisch verlaagt heeft, de discussie weer *hot* wordt. Volgens politici van *Tjóðveldi* zal er dan minder economische angst zijn: men zal minder afhankelijk zijn van Denemarken.

De huidige regering wil met haar beleid inzake de verhoudingen met Denemarken proberen zo min mogelijk weerstand onder de bevolking op te roepen. Het in hoofdstuk drie besproken cultureel compromis zoals men dat als etnische groep heeft, omhelst volgens Wimmer (2002: 28-29) niet alleen etnische verbondenheid maar gaat ook uit van gedeelde belangen op de lange termijn. Het huidige regeringsbeleid sluit hier goed bij aan: ondanks de principiële verdeeldheid met betrekking tot een mogelijke onafhankelijkheid stuit de regering op relatief (ten opzichte van de periode rond het geplande referendum) weinig weerstand.

Met deze beschrijving van de huidige situatie heb ik een groot deel van mijn hoofdvraag: *Hoe worden nationalistische gevoelens op de Faeröer Eilanden geuit en welke rol speelt dit nationalisme voor de Faeröerse bevolking?*, beantwoord. Doormiddel van participerende observatie op mijn onderzoekslocatie, door vele informele gesprekken en door het doen van een groot aantal (diepte-)interviews heb ik een goed beeld gekregen van hoe het nationalisme leeft op de Faeröer

⁶² Informeel gesprek, 22 maart 2008, Kunoy

Eilanden en hoe bepaalde nationalistische gevoelens geuit worden. Zoals ik al aangaf is er op dit moment in het dagelijks leven, op de paar posters van *Tjóðveldi* voor de ramen bij een enkeling thuis of het plakken van een *Tjóðveldi*-bumpersticker op de auto, vrij weinig van het Faeröerse nationalisme te merken. Ondanks deze geringe publieke uitingen vóór onafhankelijkheid is de onafhankelijkheidsdiscussie altijd latent aanwezig. Binnen de Faeröese samenleving zijn er al decennia lang principiële tegenstellingen waar het gaat om de houding ten opzichte van het behoren tot het Deense koninkrijk. Dat de Faeröer Eilanden ondanks de huidige, relatief weinig uitgesproken, regeringsplannen verdeeld zijn waar het gaat om onafhankelijkheid is, zoals ik het in de radio-uitzending bij Heri Simonsen noemde, een *understatement*. Deze principiële verdeeldheid werd tijdens mijn vier maanden durende veldwerk op de Faeröer Eilanden continu bevestigd. Bijna iedereen die ik sprak heeft wel een (uitgesproken) standpunt en veel van mijn informanten hebben mij op zeer overtuigende wijze proberen duidelijk te maken waarom de Faeröer Eilanden wel of niet moeten afscheiden. De voor- en tegenstanders van onafhankelijkheid staan dan ook al decennia lang lijnrecht tegenover elkaar. Waar het onafhankelijkheidsgezinde deel van de bevolking vertrouwen heeft in een onafhankelijk Faeröer Eilanden zijn de tegenstanders sceptisch. Deze mensen zien geen noodzaak om de huidige economische welvaart, die mede dankzij de subsidies van Denemarken zo hoog is, op het spel te zetten: ze zijn tevreden met de huidige situatie en vinden het economische risico te groot. Aan de andere kant bieden het hebben van een natie-staat, volgens de onafhankelijkheidspartij en haar aanhang, betere economische mogelijkheden.

Ondanks dat men op de Faeröer Eilanden intern zo verdeeld is over of men moet afscheiden voelt men zich zeker geen Deens. Ondermeer van vanwege de geografische ligging, de daarbij horende geschiedenis en taal voelen de inwoners van de Faeröer Eilanden zich Faeröers en zeker niet Deens. Aan de hand van de theorie van het cultureel compromis van Wimmer (2002) en de daarmee samenhangende theorie van de ‘verbeelde gemeenschap’ van Anderson (2006) heb ik laten zien dat mede dankzij de eigen taal de eigen Faeröerse etnische groep wordt afgebakend. Men ziet zichzelf als een natie met alle daarbij horende symbolen, zoals bijvoorbeeld een eigen vlag, volkslied, een eigen voetbalteam en eigen bankbiljetten. Daarnaast viert men nationale feestdagen zoals bijvoorbeeld *Flagdaggur* of *Ólavsþoka*⁶³.

Ondanks deze etnische eenheid is men dus intern verdeeld over hoe deze situatie politiek in te vullen. De een is tevreden met de huidige politieke status van de Faeröer Eilanden als onderdeel van een federatie met Denemarken, waar Denemarken een aantal essentiële overheidstaken voor de Faeröer Eilanden verzorgt. De ander denkt dat het creëren van een eigen natie-staat vele

⁶³ Sint Olav-dag, 29 juli. Belangrijkste nationale feestdag op de Faeröer Eilanden waarbij iedereen de nationale klederdracht draagt en er verschillende, typisch Faeröerse, sporten en activiteiten worden georganiseerd.

functionele, politiek-economische, voordelen heeft. Daarnaast zijn er verschillende symbolische, sociaal-culturele, argumenten: de afhankelijkheid van Denemarken doet volgens velen tekort aan de trots en het hiermee samenhangende verantwoordelijkheidsgevoel.

Deze argumenten vóór onafhankelijkheid zijn in deze thesis gekoppeld aan bredere wetenschappelijke debatten. Zo staan de economische argumenten vóór een eigen staat haaks op de kritiek die er in het wetenschappelijke debat op de rol van de natie-staat wordt gegeven. Volgens verschillende auteurs (Castells, 1997; Beck, 1997; Lash and Urry, 1994, Raven, 2007) is de natie-staat zowel intern als extern gepasseerd door de door mondialisering veroorzaakte ontwikkelingen. Zo speelt een staat op economisch vlak, als gevolg van de verregaande economische integratie en het bestaan van verschillende internationale organisaties, nauwelijks nog een rol van betekenis. Kijkend naar deze theorieën is het aantrekkelijk om het nationalisme op de Faeröer Eilanden te betitelen als achterhaald of reactief. Toch zijn met name de politiek-economische argumenten die ten grondslag liggen aan het nationalisme zeker niet reactief. De beperkte macht van een natie-staat in een gemonialiseerde wereld wordt erkend maar de onafhankelijkheidsgezinde bevolking denkt toch dat het creëren van een eigen staat nieuwe en betere mogelijkheden biedt. Zowel in de wetenschappelijke literatuur (Wimmer, 2002; Wolf, 2001) als in de empirie wordt erkend dat door de mondialisering de rol van de natie-staat afneemt. Toch valt te stellen dat, kijkend naar de op de Faeröer Eilanden gebruikte argumenten vóór onafhankelijkheid, dat de mondialisering voor het ene gebied andere consequenties kan hebben dan voor andere gebieden. In plaats van, zoals in andere landen en in veel wetenschappelijke literatuur, de staat te zien als impotent en nutteloos en daarmee het nationalisme te betitelen als reactief, ziet men op de Faeröer Eilanden een staat als instrument tot economische groei.

Ook al valt het willen afscheiden van Denemarken volgens de verschillende theorieën (Eriksen, 2002: 107; Gellner, 2006: 1; Anderson, 2006: 3) te zien als nationalisme, op de Faeröer Eilanden vinden ze deze term te negatief klinken. Nationalisme wordt, zoals ook het geval in de wetenschappelijke literatuur, vaak geassocieerd met negatieve reacties op mondialisering, terwijl het nationalisme op de Faeröer Eilanden juist uitgaan van het benutten van de mogelijkheden die mondialisering te bieden heeft.

Taras, R.
2002

The Nationalizing International System and the National Collective Self: Paradigms in Conflict. *The Postnational Self: Belonging and Identity*. University of Minnesota Press, Minneapolis, US. pp. 18- 32

Wimmer, A.
2002

Nationalist exclusion and ethnic conflict. Shadows of modernity, Cambridge: Cambridge University Press

Wolf, M.
2001

Will the Nation-State survive globalization? *Foreign Affairs*. Vol 80, No 1, pp 178-190.

